

SADRŽAJ.

(Sommaire.)

	Str. (Pag.)
1. Sredovječni pismeni spomenici u samostanu OO. Konventualaca u Šibeniku. (Sa 18 slika.) F. Radić. <i>Monuments manuscrits du moyen-âge conservés aux archives du monastère des pères Franciscains-Conventuels à Šibenik. (Avec 18 figures.) F. Radić . . . . .</i>	51
2. Utarci neumatičnog kodeksa u Dubrovniku. (Sa 2 slike.) Vid Vuletić-Vukasović. <i>Deux pages d'un manuscrit avec des notes neumatiques à Raguse. (Avec 2 figures.) Vid Vuletić-Vukasović . . . . .</i>	68
3. Može li se vjerovat u autentičnost Krešimirove biogradske listine privilegijá rabskoj biskupiji? F. Radić. <i>Peut-on croire à l'authenticité du diplôme des privilèges, daté à Belgrade, donné au évêché d'Arbe par le roi Pierre Krešimir? F. Radić . . . . .</i>	75
4. Sredovječni nadpisi. Vid Vuletić-Vukasović. <i>Inscriptions du moyen-âge. Vid Vuletić-Vukasović . . . . .</i>	89
5. Popis naušnica (ukosnicá, mingjušá) „Prvoga muzeja hrvatskih spomenika“ u Kninu. O. L. Marun. <i>Inventaire des boucles d'oreilles du „Premier musée de monuments croates“ à Knin. Par le P. Louis Marun . . . . .</i>	95
6. Bibliografija. Uredništvo. <i>Bibliographie. La Rédaction . . . . .</i>	97
7. Razne vesti. Uredništvo. <i>Notices diverses. La Rédaction . . . . .</i>	104

STAROHRVATSKA PROSVJETA.

GLASILO

HRVATSKOGA STARINARSKOG DRUŽTVA U KNINU.

UREDNIK JOJ

FRANO RADIĆ

UČITELJ STRUKOVNOG TEČAJA U KORČULI.

GODINA VII. SV. 2.

U KNINU 1903.

NAKLADOM HRVATSKOGA STARINARSKOG DRUŽTVA.

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU.

Sredovječni pismeni spomenici u samostanu O. O. Konventualacâ u Šibeniku.

(Sa 18 slika.)

Dobrotom poštovanog starješine samostana, dne 4. rujna 1899., pregledao sam u Šibeniku u samostanskom arhivu OO. Konventualaca sliedeća četiri kodeksa.

I.

Knjiga pisana gotičkom minuskulom na kvieru. Duga je 30 cm., široka 22.5 cm., debela, bez koricâ, 4.5 cm. Korice su zamotane debelom bielom hartijom, te jim na hrbtu piše novijim pismom naslov knjige: »Ordo Manualis Ordinis Frat. Min. de anno 1304«, uz dodatak »Carte 175«, premda ima 179 listova.

Na 1. strani su sliedeće nekrološke bilješke bribirskih plemića, dakle pravi *Necrologium breberienſe*.

Prve su brazde moljcima nagrizene i postrugane, a prvih je pet pisano crljenilom (minijem).

1. brazda. (Anno Dom)ini Milesimo (Trecen)tesimo (. . . p)rimo (. . . .) die
2. br. . . . .
3. br. . . . paulus . . . . .
4. br. . . . . fra
5. br. trâm minorum de breberio cuius anima
6. br. (A)ano domini milesimo Trecentesimo quarto (die) XVII
7. br. mensis Junii Interfecerunt d(ominum) mladinum banum
8. br. bosn(e) (patari)ni heretici infideles
9. br. Aano domini Milesimo .CCCC - XI. vicesima (ovdje je kašnja ruka, da razjasni, pogrešno ozgor pisala „vicebana“) (die) Januarij
10. br. obijt nobilis uir comes uladislauus filius quondam nobilis
11. br. uiri comitis mathei comitis marci inclite dominus domine comitis de breberio
12. br. Aano domini M^o CCC . LXXX V^o die IX mensis marcij obijt ue
13. br. nerabilis uir bone memorie dominus comes grego
14. br. rius de breberio.¹
15. br. Aano domini Milesimo Trecentesimo octuagesimo pri
16. br. ma die februarij obijt uenerabilis uir Comes matheus
17. br. miles strenu(u)s de breberio.
18. br. Aano domini Milesimo Trecentesimo Octuagesimo
19. br. sexto. decima die mensis Julij. Interfectus est comes
20. br. nicolaus filius quondam gregorij ugrinith
21. br. Aano domini M^o . CCC I XXX IIIJ . die VI mensis decembris obijt ue

¹ Novi podatak za rodoslovje knezova bribirskih.

22. br. nerabilis uir comes g (ovdje druga pisanju manje viešta ruka dodala »gregorius«
postrugavši prijašnje ostanke slovâ) stipanith de breberio quondam domini
23. br. sit fratribus unam crucem argenteam et unum calicem pro anima sua et suorum.
24. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.XXXVJ die XIII mensis octubris obiit
25. br. uenerabilis uir dominus georgius filius domini (iohan)nis de breberio
26. br. (Aan)o domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.LXXIIIJ prima die mensis nouembris obiit
27. br. (uene)rabilis comes (cv)itchu(s) quondam gregorij slavogostith.

Na 2. strani, na kojoj su takodjer crljena početna slova :

1. br. (A)ano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.LXXXIX ultima die mensis nouembris
2. br. Obijt uenerabilis uir egregius dilectus deo et hominibus Comes
3. br. munit¹ filius quondam pauli comitis de breberio cuius memoria sit cum benedictione
4. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCCX(X)VIIJ .die XV mensis decembris obiit ue
5. br. nerabilis dominus (Geor)gi(u)s (izgrizena je rieč moljcima, pa ostaju tek komadići pojedinih slova) qui fuit comes dalmacie²
6. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.(XXXVJ) (i ovdje su neznatni ostanci pojedinih brojaka) prima die mensis Junij fuit depo
7. br. situs comes doymus³ filius comitis pauli de banatu
8. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCCC.I .die XVI mensis octubris obiit do
9. br. minus matheus quondam gregorij mathigeuith
10. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.IIJ . die quinta mensis octubris obiit
11. br. magnifica domina ursa Inclita crouatorum banissa
12. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.LCCC.IJ .die XXIIIJ mensis marcij obiit
13. br. uenerabilis domina lucia consors domini marconis quondam domini gre
14. br. gorij slauogostith cuius anima requiescat in pace Amen
15. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.LXXVIJ . die IIIJ mensis madij obiit domina pri
16. br. ba consors domini nicolay ac matris dominorum iohannis et dobruli .
17. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CC : die XXI mensis Junij obiit uenerabilis domina helena consors domini mathei de breberio
18. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.LXXIIIJ . die XIIIJ mensis augusti obiit ue
19. b. nerabilis domina margarita consors domini budislau de breberio
20. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.LXXV . die IJ mensis septembris obiit
21. br. uenerabilis domina katherina consors domini gregorij slauo
22. br. gosti ac matris iohannis et marci
23. br. Obitus uenerabilis domine comitisse urse consortis domini comi
24. br. tis pauli Obijt IJ die mensis octubris
25. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.LXI . die X. mensis madij obiit uenerabilis
26. br. dominus nicolaus petrouith
27. br. Aano domini $\overset{\circ}{M}$ .CCC.CVIJ . die XII mensis nouembris Obijt uenera
28. br. bilis domina paua consors domini petri ac mater comitis iohannis pe
29. br. trouith de breberio

¹ To je u dom. povjesti do sadi nepoznata ličnost.

² Inače svi naši povjestničari ciene, da je Juraj II. Šubić umro 1380. god.

³ I to je u povjesti do sad nepoznata ličnost.

Na 3. je strani početak koledara (calendarium) pisana crnilom sa crljenim tumačenjem. Na njezinom gornjem rubu druga je neka ruka crnilom napisala brzopisnom gotičicom:

1. br. »Ano domini $\overset{0}{M} \overset{mo}{CCCC} XXVIIJ$. Obijt Venerabilis Vir Comes
2. br. stoisciza¹ de genere scubit de breberio qui fuit laudabilis deo
3. br. et hominibus die secunda mensis Januarij cuius anima requiescat in pace amen.

Na 23. brazdi koledara za Januar na istoj 3. strani počimlje pismo sitnijim pravilnim gotičkim slovima

1. br. anno domini $\overset{0}{M}$ . . . . .
2. br. . . . . die obiit nobilis (ui)r
3. br. comes uuladislauus¹ filius
4. br. quondam nobilis uiri comitis ma
5. br. . . . . (dominorum) comitum de subich. scilicet in festa (sanctoru)m fabiani et sebastiani

Pri donjem rubu iste treće strane piše druga ruka crnilom brzop. got. ovako :

1. br. Anno Domini $\overset{0}{M} \overset{mo}{CCCC} XIIIJ$. obiit venerabilis Vir Comes
2. br. Johanes filius Comitis Petri de Breberio² qui fuit laudabilis
3. br. deo et hominibus die VIII mensis augusti cuius anima requiescat
4. br. in pace amen.

Opet druga ruka pisala je crnilom sitnom brzopisnom gotičicom ovako :

1. br. Anno domini $\overset{0}{M} \overset{mo}{CCCC} XIX$ Obijt venerabilis domina çabetta consors domini comitisque nicolai ugriniht³ ac mater
2. br. comitis Vgrini Vgriniht⁴ de breberio cuius anima requiescat in pace . . die IX mensis Julij

Na 4. strani (o mjesecu februaru) pri četvrtoj brazdi piše crnilom druga ruka od prilike 16. stoljeća :

1. obiit domina Brigita comitis mathei militis de breberio sub anno domini $\overset{0}{M} \overset{0}{CCC}.lXXX$

Na 6. brazdi koledara mjeseca februara dodata je bilješka = Sā . Symeonis confessoris.

Na 5. strani uz 9. brazdu dodato je: sancti thome ordinis predicatorum

Prama Idibus koledara dodaje druga ruka crnilom a mješovitim slovima :

1. Ano Domini $\overset{0}{M} \overset{0}{CCCC} III$ obiit uenerabilis uir dominus
2. petrus banus cetine die XV mensis marcii

Tri brazde niže izpod toga druga ruka je dodala :

1. Obijt bone memorie domini Comitis Gregorij⁵ Vgrinich de
2. breberio . Anno domini Mill . o $\overset{0}{CCC} lXXXV$. die XII mensis martij

Na 6. strani (kalendar za april) uza zadnji dan mjeseca je kašnje dodato :

»Sci petri martiris de hordine predicatorum de achino«.

Na 7. strani je prama sedam zadnjih dana koledara napisano crnilom pravilnom gotičicom, a slovima malo manjim od onih u koledaru :

1. Obiit autem nobilis uir comes
2. michac sub anno dni $\overset{0}{M} \overset{0}{CCCC}$

¹ i ² I to su do sada nepoznati članovi plemena knezova Šubića.

³ do ⁵ Novi prilozii za rodoslovje knezova Ugrinića bribirskih.

3. XIX scilicet die XXVJ . mensis martii . filius.
  4. quondam comitis marcii chrischie qui
  5. fuit laudabilis deo et hominibus cuius
  6. anima requiescat in pace amen
- Na 8. strani (mjesec jun) dodato je kašnje na 3. juna crnilom i gotičicom:
»Sancti Johannis pape martiris«.
- Na drugi dan po Sv. Iv. Krstitelju dodato je:
1. Sanctorum Martyrum Johannis et pauli«
2. Ladislai regis ungarie«.
- Na strani 11. (mjesec rujan) uz 9. dan dodato je crnilom:
1. Dedicario ecclesie sancte Marie
2. de' breberio dicitur officium«.
- Uz dan 24. rujna dodato je istim rukopisom, kojim je zabilježena smrt Petra bana cetinskoga:
1. »Ano domini MCCCCII^{II} obiit venerabilis uir comes ugrinus
2. filius condam midonsis (?) ugrinic¹ qui fuit laudabilis deo et hominibus«.
- Na str. 12. (koledar mj. oktobra) uz 2. dan dodato je crnilom malom gotičicom:
»Translatio sancte clare de assisio Supra«
- Uz dan 8. oktobra dodato je:
»Hic incipit indulgentia Jadrensis octo die missarum octubris«.
- Uz 25. dan dodato je k sv. Evaristu koledara još: »demetrii martiris«.
- Na str. 13. (mj. novembar) uz 2. br. dodato je sitnom gotičicom, crnilom:
»Sancti Justi Martyris de tergesto commemoracio fidelium defunctorum«.
- Uz 4. br. dodato je gotičicom, crnilom:
1. Ano domini M⁰CCCC⁰⁰⁰⁰ XXVIII
2. die mensis nou
3. embris : v : obiit uenerabilis uir
4. bone memorie dominus comes ioanes marcovic subie de breberio²
- Uz dan 8. nov. je dodato k 4 svecim okrunjenim:
»Translatio sancti ludouici confessoris«
- Uz dan 9. nov. k »Dedicacio basilice saluatoris« crljeno napisanim, izplavljenim crnilom:
»Sancti Theodori martiris«.
- Uz dan 14. nov. dodaje crnilom, malom gotičicom:
»Sancti Johannis episcopi et confessoris de Tragurio«.
- Uz dan 28. nov. dodato je crnilom, malom gotičicom:
»Officium pro parentibus«.
- Na donjem rubu te stranice piše gotičicom, a izplavljenim crnilom:
1. Ista die obiit generose nobi
2. litatis uir egregius dilectus deo et hominibus Comes . . . . it³ filius quondam
3. Pauli Comitiss de breberio cuius memoria sit in benedictione amen
4. P . . . . . ip . . . . . planctu magno . . . . dignatus fuit
5. Anno (domini M)CCC. l XXXX. VIII⁰
- Na 7. dec. je dodato koledaru:
»Conceptio uirginis gloriose qua fuit concepta sine peccato originali«.

¹ Nov podatak za rodoslovje pl. kn. Ugrinčića.

² To je do sad nepoznata grana plemena knezova Šubića.

³ I to bi imao biti nov podatak za genesologiju plemena knezova Šubića.

List što je sledio odmah iza koledara je odparan.

Prvo početno slovo manuala minijirano je modro i crljeno. U celoj su knjizi početna slova redom sad crljena sa modrim uresima sad modra sa crljenim uresima.

Treći je list manuala proparan, podšiven i pri dnu pokrpljen.

Osmi je list odrezan.

Devetnaesti je list odkinut.

Na 23. je listu pri dnu izvanjskog ruba pakružna rupa malo veća od novčića.

53. list je pri dnu malo odparan.

64. » » » » » » » »

69. je list pri nutrnjem kraju donjeg ruba malo odparan.

Na 72. je listu od sredine vanjskog ruba odstrižen komad u obliku tupokutna trokuta.

77. list je bio pri vanjskom rubu proparan, te mu je na tom mjestu pliliepljena krpica.

78. je list pri dnu nutrnjega ruba razparan i nestalo mu je komadića pri donjem rubu.

Na 84. listu je odrezan komad donjega ruba preko sve širine lista.

87. je list pri vanjskom rubu zera proparan.

95. » » » dnu zeru odparan.

96. » » » » » proparan.

Od 98. lista je pri nutrnjem rubu parče odkinuto.

Na 99. je listu blizu dna mala pakružna rupica i pri sredini vanjskog ruba je zeru proparan.

Od 100. lista je odparano parče nutrnjeg kuta donjeg ruba, a dalje je malo proparan te podšiven.

Na 103. listu je zeru odkinuto pri donjem kraju vanjskoga ruba.

Na 104. listu je parče odkinuto pri nutrnjem kraju donjega ruba.

Na 107. listu kao i na 104.

Od 141. lista dobro je proparan nutrnji donji rub, a s gornje strane je podšiven raspor.

Na 144. i 145. listu je odkinut po trokutić sa sredine donjeg ruba.

Odkinuto je parče donjeg ruba lista 152.

Dobro je proparan donji rub lista 152.

Dobro je proparan donji rub lista 163.

Zadnji svežčić (nakon lista 168.) odpada od ostale sveze svežčića, kojih ima u sve 15.

Od lista 170. odparan je ozgor do doli vanjski rub u širini oko jedne četvrtine lista.

Zadnji (179.) list je nešto malo pokvaren od moljaca.

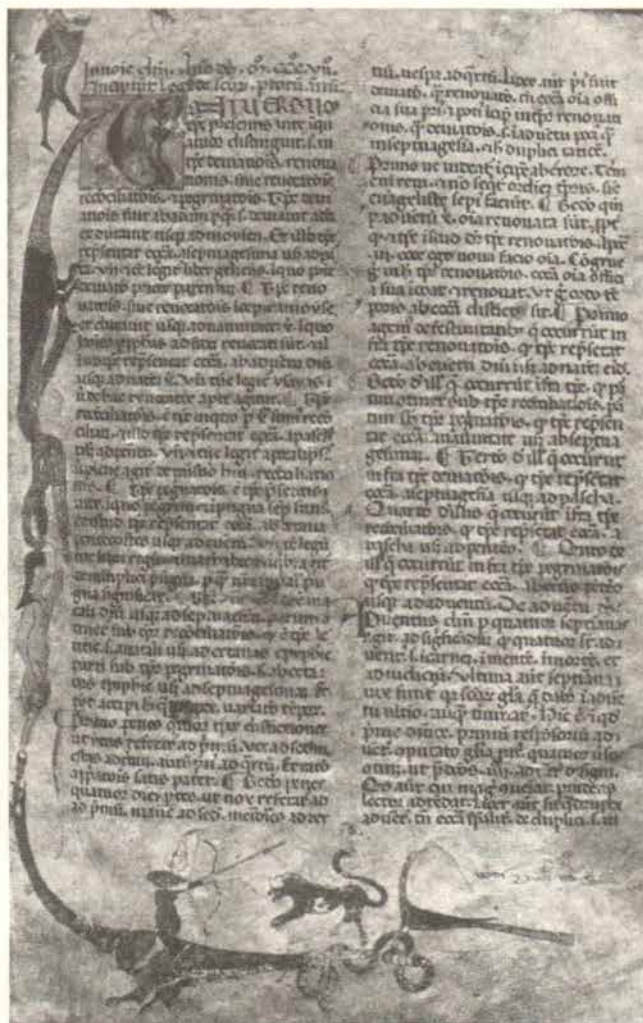
III.

»Legenda, martyrologium ili passionale«. Knjiga pisana gotičkom minuskulom u dva stupca na kvieru o legendi svetaca. Počimlje sa minijem pisanim: »In no(m)i(n)e d(omi)ni. An(n)o do(mini). M. CCCC. VII. Incipiu(n)t lege(n)de s(anct)o(rum), p(er) to-tu(m) a(n)nu(m)«, kako se razabire po priloženoj slici 1.

Knjiga je duga 32·5 cm., široka 23·3 cm., debela bez drvenih u koži zamotanih korica 5·4 cm. Ima 277 listova. Obrubi oko pisma su široki s gornje strane 2·5 cm., s vanjske 4 cm., s nutrnje 2·5 cm., s donje najviše t. j. 7·2 cm. Knjiga ima 23 sasitka (quaternio) od kojih svaki sastoji od 12 listova. Prva dva lista sadržavaju kazalo. Početak knjige je na trećem listu.

Prvo početno slovo (U) u pačetvornu okviru skupa sa frontalnim i podnožnim uresom prve strane minijirano je bojama: crljenom, modrom, zelenom, žutom i u tri

gradacije ružičastom. Na sred okomitog štapa slova nataktna je ružičasta jabuka, a oko štapa obavijaju se tri narovašena polulista — U siovu je desno okrenuta gori gledajuća ptica duga repa. Sva ostala mala početna slova su u cijeloj knjizi na izmjenice sad modra, sad crljena. Frontalno-podnožni ures sastavljen je od anthropomorfično-zoografične

Slika 1.

oko unutrnjeg donjnjeg kuta obruba lista. Ona raztvora kljun, kojim podupire klinast spuž sastavljen od krugljica crljene, žute i zelene boje. Iz spuža izlazi u profilu stojeća desno okrenuta gola ženskinja skupljenih tankih nogu. Ona je jasno putenaste boje sa crljenom konturom i kosom. Desnicu je niz bok spustila a ljevicu podiže nad glavom, gdje hvata kraj repa krilata zmaja, koji se uzpinje nad njom. U njega je tijelo žuto sa crljenim pjegicama, a bliedo ružičastim krilima. Zmaj završuje glavom sa ušima i produženom

porvorke sliedećeg sastava. Pri unutrnjem kraju donjnjega obruba stupa put lieve strane produljena fantastična velika ptica, kratkih nogu, a duga vrata i repa. Rep joj završuje u dvije zmijske, koje se medju sobom smotavaju na dva uzla. Glava, vrat, noge, donja strana tiela i rep ptice su crljeni sa crnim pjegama, krila i bedre su joj modre. Na toj ptici jase, u crljenoj dolami odjeven, čudnovat vitez sa dugom čunjasto-oštrijatom kapom na glavi. On se je okrenuo natrag, te hoće uprav da odapne desnom rukom tanku, dugu i oštru ubojitu strielu sa tetive luka, koji stiska po sriedi lievom šakom. On hoće da ustrieli lava, koji koraca prama njemu iza ptice, na S svijenim gori podignutim repom. Lav je žut sa crljenom konturom. Na zadnjem uzlu repa velike ptice stoji mala vrlo vitka modra ptica sa crljenim krilima te dugim repom. Okreće glavu natrag na tanku vratu i kao da bljnuva krv iz kljuna. Vrat velike ptice svija se u četvrtinu kruga

gubicom. On je smotan oko duga, tvrda repa gornje ptice, koji dosiže do spuža nad glavom ženskinje. I taj spuž je sastavljen od tri crljene, a dvie zelene krugljice naizmjenice poredane. Zmaj ujeta gornju pticu za desnu bedru. Ta se duga ptica poput žune uzpinje uza stranu na kratkim nogama. Glavu na dugu vratu svija se preda se do opisanog početnog slova U. Ona je modre boje, a posuta je parovima crljenih pikanja, te ima crljene noge i tamno-ružičasta krila. I ona ima uši te izplažen crljen jezik. U vrh stranice pri gornjem nutrnjem kutu, uprav nad opisanom gornjom pticom razkoračio se sredovječan vitez u zelenoj dolami. U njega su crljene gaće, koje uzko prijanjaju uz tielo, te oštruljaste crne crevlje. Desnicom preda se pruženom drži ovelik mač krstaš podignut do ramena. Desnom je nogom kročio na desno. Preko ramena prebacio je crljen ogrtač. Ljevicom drži preda se trokutan štit, koji mu dosiže od ramena do bedara. Štit nosi na zlatnom polju deseterozraku crljenu zvijezdu. Na palošini je crljen balčak, oštrica modrušasto-siva. Čitava je minijatura prekrasna efekta.

Dolnji rub zadnje strane svakoga od prvih trinaest svežića knjige urešen je vrlo karakterističnom prostim potezima perom nacrtanom slikom (Federzeichnung).

Na kraju 1. svezka (listu 12.) naslikana je Sveta Stošija vidjena sprieda. Ima prost kotur svetinje. Polukrugljasta joj kapica na glavi, koprena oko glave i sva je tiesno ogrnuta. Ranjena je u obadva ramena, te joj curi crljena krv. Iz ogrtača joj viri kraj desne ruke, a lievom pruža put lieve strane dugoljast list sa prvom rieči sljedećeg svežića: „*stetit*“.

Pri kraju II. svežića (na listu XXIII.) stoji nacrtan *Spasitelj*, sprieda vidjen, na desno malo okrenutom glavom. Crljeno su mu bojadisani rukavi tunike (*tunica manicata*) i komadić košulje, što izviruje izpod vrata. Odjeven je tunikom i ogrnut palijem. Oko glave mu krstonosni nimbus. Ima oštruljastu bradu, a rudastu kosu. Desnicom drži od zemlje do vrh glave sižući tanki križ potenciran na dvjema prečagama a završen pri gornjem kraju osmerozrakom zvijezdom. Ljevicu pruža na stranu i s njom drži legendu prve slovke sljedećeg lista „*uix*“. Visina Isusova lika zaprema svu širinu donjeg ruba lista.

Pri kraju III. svezka (na listu XXXVI.) nacrtan je lik *Sv. Agnete*, visoka stasa sa prostim koturom svetinje. Duge joj (dvostruke) pletenice padaju niz ramena s jedne i druge strane, dosižuć do bedara. Okrenuta je ponešto na lievo; odjevena u tunici podvezanoj o pojasu. Lievom do pojasa prignutom drži mali križ (cruz astata) na prsima. Desnicu lagano podiže držeć legendu prvih slova idućeg svežića „*ita*“. Pod glom joj je zaturen rt kratka široka bodeža, koji dolazi ozgor s desne strane, a iz rane prsnula crljena krv.

Pri kraju IV. svezka (na listu XXXVIII.) je lik *Gospa od Očišćenja* (Sviećnica). Stoji malko na desno okrenuta sa gorućom svećom u lievoj ruci malo podignutoj, a do nje u desnici drži preda se nešto crljeno kao da je srce. Crne crte su praćene krajem kista jasno-rusom bojom. Gospa je odjevena u tunici a ogrnuta palijem, te pokrivena koprenom preko glave. Nad čelom joj na kopreni zvijezda. Pred njom stoje prve rieči sljedećeg svežića „*ab renunciatione*“.

Pri kraju V. svežića je lik *Sv. Grgura pape*. Stoji desnicom pruženom put desne strane, a vidjen sprieda u pontifikalnom ornatu. Desnicom drži biskupsku palicu sa zavojicom k sebi okrenutom (ne kao biskup, nego kao opat). Na glavi mu mitra sa viencem urešenim nizom bisera i završenom u dva roglja. Iz mitre mu otrag padaju dva traka (fanones) koji sižu do ramena i završuju kitama. Misnica mu sprieda zaokruženo završuje i dosiže do koljena, a preko nje ide oko ramena križićima urešen palij, kojega je okomiti trak sprieda izvezen dvjema vodičama, koje se križaju saštavljajuć kose četvorine sa pijkom u sred svake od njih i u sred svakog trokutića izvan njih. Izpod

misnice vire doli krajevi naplečnjaka (stole), koji sižu do polovice podkoljenica. Preko bila lijeve ruke prebačen naručnik (manipulus) dosiže malo da ne do ruba misnice. I on ravršuje kitama. Pred svecem stoji poduprta lievom rukom otvorena knjiga, na kojoj je napisana pokratice sljedeće prve rieči idućeg svežića „hec“.

Pri kraju VI. svežića (na listu LXXII.) je nacrtano *Propeče* sa tielom Isusovim pribivenim sa tri čavla, samim crnilom. Hrbat se prigiblje na drvo križa, a koljena su prignuta sprieda. Perizonij je shvaćen kao do koljena sižuće platno lepršajućeg ruba prostim trakom podvezano opoja su. Glava sa krstonosnim nimbom dobro je nagnuta i prislonjena na desno rame. Oči zatvorene. Nad glavom je pokratice *p* prve od sljedećih rieči „*pro peccatis nostris*“ idućeg svežića.

Pri kraju VII. svežića je samim crnilom nacrtana slika *Isusa u grobu*. Grob je shvaćen poput zidana arcosoliuma sa kojega visi zastor, a na polici je prostrto tielo Isusovo sa glavom put lijeve strane. Ruke su pružene na trbuh. Odjeven je kao u tunici sa rukavima. Glava obkoljena krstonosnim nimbom naslonjena je na jastuk, koji zaoštreno završuje na obadva kraja. Na podzidju groba pisano je »a pilato«, što su i prve rieči sljedećeg svežića.

Pri kraju VIII. svežića nacrtan je lik *Sv. Petra mučenika*. Stoji ogrnut u odjeći svojega (dominikanskog) reda. Drži objema rukama preda se križ (crux astata) a vodoravno mu je preko glave zasječen mač široka rta, oko kojeg je prsnula krv. Pod svečevim nogama je ploča na kojoj piše: »lani«, kao na sljedećoj prvoj strani idućeg svežića dolazeći dočetak rieči »mediolani«, gdje je Sv. Petar propoviedao.

Pri kraju IX. svežića (na listu CVIII.) nacrtano je poprsje *Isusa u slavi* u pakružnoj mandorli. Stoji vidjen sprieda odjeven tunikom i palijem. Oko glave mu krstonosan nimbus. Glava je vrlo pomnjivo nacrtana. Ima kraku bradu i nazarensku kosu. Podignutom desnicom blagoslivlje na latinsku. U lievoj, preko koje mu je prebačen palij, drži *volumen legis* smotan. Iza njega se vide krajevi dviju unakrstnih prečaga, koji dosižu do mandorle na način križa S. Andrije, i jedne vodoravne preko sredine. Mandorlu drže dva angjela u profilu k Isusu okrenuta, oba u tunici i paliju, te su kleknula na jedno koljeno. U živahnom kretu podupira mandorlu obiem rukama, kao da je ona obruč. Izpod slike piše: „*et p^o p XI^a*“.

Pri kraju X. svežića (na listu CXX.) je krasnim živo karakterističnim crtama naran lik stojeće *Svete Marine* malo okrenute na desno. Palijem zamotanom desnicom podupire do pojasa prignutu lievu, u kojoj drži knjigu. Oko glave joj prost nimbus. U tunici je odjevena, a ogrnuta čvrsto privijenim palijem. Ima sandale na nogama. Pod njom je napisana sljedeća prva rieč idućeg svežića: „*Quem*“.

Pri kraju XI. svežića (na listu CXXXII.) nacrtan je lik *Sv. Petra apostola*. Okrenut je u tri četvrtine na desno. Pruža preda se lievu ruku, kojom drži u šaci stjesnuta dva ključa, slična onima na stonskoj ploherezbi¹. Na jednom su ključu tri brka, na drugom dva, a u ručici vitica. Odjeven je tunikom. Desnicom podupire pred njim stojeću knjigu. Ima okružni nimbus, oblu bradu i obilatu kosu na zatiljku. Pod njim piše „*hec*“ sljedećeg svežića.

Pri kraju XII. svežića (lista CXXXIII.) nacrtan je lik *Svetog Aleksija* u putničkom odielu. Stupa put lijeve strane, držeć pruženu pred sobom desnicu, u kojoj stiska mal da ne kao čitavo svečevo tielo dug štap sa dvie jabuke, i posebnim pri dnu zaošćenim siljkom. Na glavi mu čunjast umivalu sličan klobuk. Ne ima kotura svetinje. Preko pleća mu zakopčan kratak ogrtač, koji dosiže do bedara. Tunika mu dosiže do pola goljenice,

¹ Vidi u „Starohrv. Prosvjeti“ god. IV., br. 3. i 4., str. 142.

a na nogama je obuo čizme široka ušća, koje mu dosižu do poviše gležanja. Pod njim piše rieči „*et illi*“.

Pri kraju XIII. svežića (lista CLVI.), a pod životopisom svetoga Nazarija ne ima svetačkog lika, nego je nacrtana *trpeza na podstavku*, a na njoj *ptica* visokih tankih nogu i duga repa, koja stupa na desno, a okreće natrag glavu, te drži u kljunu nešto poput oka. Na trpezi piše rieč »collo« na sljedećem svežiću počimljućih rieči: „*collo catena constrictum*“.

III.

Brevijar iz 1400. god., pisan na kvieru sa drvenim koricama. Dug 24 cm., širok 18 cm., debeo bez korica 3 cm. Vrlo je pokvaren pri početku i pri svršetku.

IV.

O prezlamenitom i krasnom kodeksu iz XI. vieka, *plenarium*, koji je sa glasbenog gledišta opisao bivši O. Barbić u prvom svezku ovog časopisa (str. 16.—22.) sa fac. simile dviju stranicâ knjige, dodat mi je, da je pisan na kvieru slovima *scriptura minuscula erecta*, koje pismo nosi sva obilježja XI. vieka. Sva njegova početna slova su pozlaćena. Najljepša su mu dva slova na str. 38., na početku „*In vigilia natalis domini*“. (Sl. 2.) Sastavljaju pokraticu rieči D(eu)s t. j. D i S od početka molitve: „*Deus qui nos redemptionis nostrę*“ etc. Slova D i S su pozlaćena, crljeno nacrtana. Polje im je modro u prazninama uresa, a izpod modrog izbija gdje i gdje zeleno. Slovo je D visoko 5·7 cm., široko 5·7 cm.; S je visoko 5 cm., široko 3·2 cm. Slovo D je urešeno anthophylloidski¹, t. j. uresom sastavljenim od loze sa lišćem i cviećem, S je sastavljeno fantastično ornithoidski sa bilinskim završetcima, a pokratica je ophiomorfična, t. j. sastoji od pružene na tri veružice zamotane zmijske. Slovo latinsko kapitalno D je razdvojeno u stupcu i u truhu.

Slika 2.

Iz polovice trbuha izvija mu se uzbrdo zavinita loza, koja se u nutrnosti slova jedanput okreće na zavojicu i završuje u sriedi na kraju zavojice stojećim trolatičnim cvjetićem; te preko četiri strane slova pušta četiri vitice, koje slovo obuhvaćaju i završuju gornja i dolna na troliste, desna i lieva na cvjetice. Slovo S je shvaćeno kao ptica ušasta na visokim pasjim nogama, koja stoji upravljena put lieve strane, ali ima glavu na dugu vratu okrenutu put desne, dočim joj se rep zmijsasto svija izpod nogu i završuje u dolnji kraj slova i trokutan peterozuban list na dugoj peteljci, koja prolazi ptici medju nogama. Iz usti joj mjesto jezika izlazi duga ptici izpod grla svijena peteljka, koja nosi list sličan onomu pri kraju repa. Zmija je napjegana kružnim pjegicama, ušasta je i izplaženi jezik joj se pretvara u prost listak. Ona plazi sa slova S put slova D.

Iznašam ovdje i druga dva urešena početna slova: D i C. U slovu D izlazi na nutrnjoj strani sa sredine stupca hrek iz kojega se razgranjuju četiri simetrične vitice, od kojih gornja i dolnja nose na kraju po zavijen pupoljak, a dvie srednje se sastaju

¹ Labarte — „*Les arts industriels*“ — III, 83.

Slika 3.

Slika 4.

i nose po sriedi trolatičan cvijetak (Sl. 3.). Slovo C urešeno je jednakom nutrnjom iz sredine trbuha ničućom vitičastom lozom kao i već opisano slovo D, samo što u njemu, prema položaju trbuha, počimlje s lijeve strane, a sviija se takodjer uzbrdo (Sl. 4.).

Na koricama ove knjige još je jedna kovinska kopča sačuvana, a druga je odpala. Debela je bez koricâ 4·5 cm.

V.

Blagopokojni Dr. Rački u zadnjem poglavlju vevriednog svojeg djela »Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća« pod naslovom »Umjetnost i umjetni obrt« iznaša u preglednoj slici uspjehe dotadašnjeg iztraživanja starohrvatskih umjetničkih i umjetno-obrtničkih spomenika. Što se napose tiče ornamentike nazih rukopisa, treba ovdje iztaknuti, kako se on doslovce izrazuje (str. 316.—317.):

»Za sada (1893. god.) mogu se poslužiti samo jednim, koji je bez sumnje kod nas prije XII. vieka pisan. Sada se čuva u nadbiskupskoj knjižnici zagrebačkoj. O tom rukopisu već sam progovorio obširnije (Starine VII., 47.). Stariji dio rukopisa, passionale, pisan je običnim latinskim pismom u X. vieku; mladji, psalterij, longobardskim pismom, početkom XI. vieka po spljetskom djakonu Maju za spljetskoga nadbiskupa Pavla. Oba diela imadu inicijale ornamentirane (V. tablu III., gdje se navodi E ornamentiran). Tuj se nalaze ukrašena ova slova: A, B, C, E, F, I, L, M, N, O, P, Q, R, S, T i to gdjekoja nekoliko puta Ornamentika je geometrijska, sastojeća se iz crta i prutića, svijenih u različitu pravcu, pa često u lišće ili biljku svršujućih se. Pismo je obično okrnženo i izpunjeno timi nakiti, osobito kada mu je okrugao ili savijen oblik, ako li je ravan, kano u I, M, T, tada se obraća veća pažnja ukrasi njegovih ravnih česti. Tako se u pismenu T srednji ravni stup proširuje, okičuje nizom biserja, a oko njega vije se trs, koji na jednom kraju nosi grozd. Uzimaju se za nakit motivi takodjer iz bilinstva, osobito lišće i ruže, prem redje. Od životinjstva dolazi u starijem djelu samo jednom u pismenu L fantastična zvier boje žutkaste, iz koje čeljusti izlazi kano strelica sa srcem na srednjem rtu. U drugom dielu u pismenu A na gornjoj česti vide se dvie zmijske glave. Boje koje se rabe jesu crvena, modra, žutkasta, zelenkasta. Ornamentika je čestimice dosta pravilna i ukusna. [U istoj nadbiskupskoj knjižnici čuva se (col. 46, ser. 11) rukopis na kvieru u maloj osmini a sadržavajući missale, pisan littera beneventana po svoj prilici u prvoj polovini XI. vieka. Nezna se, gdje je pisan. Počima sa »Uig(ilia) unius ap(osto)li«. Na str. 171. i sl. red mise. Inicijali su takodjer ukrašeni; nu i manji i jednostavniji od onih u navedenom rukopisu; jedino je bogatije nakićeno pisme T u početku canona: Te igitur . . . Gornja ravna crta svršava u dvie životinje; inače ornamenta sastoje se iz samih crta i pruga.] Jednaki motivi vraćaju se kod inicijala u slavenskih, imenito glagolskih rukopisih sljedećih stoljeća.«

Uz rukopis ovdje opisan pod br. IV. posjeduje samostanski arhiv šibenskih OO. Konventualaca još i drugi, premda žalibože grozno osakaćen, rukopisni kodeks sa urešenim početnim slovima iz zadnjeg stoljeća

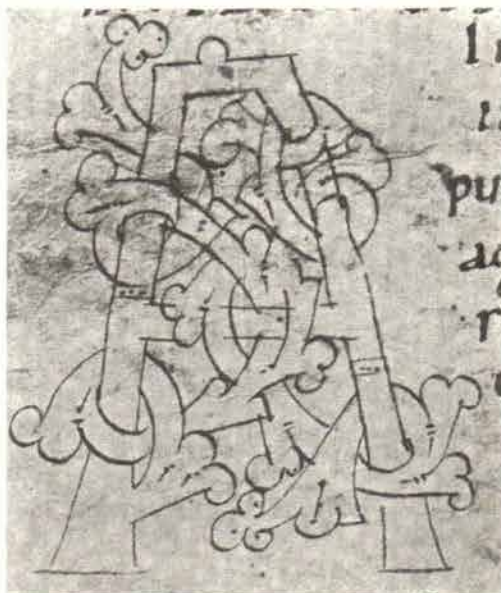
Slika 5.

som. Spletene grane urešene su jedno i dvostrukim kruglastim pupoljcima i čepovima odrezanih ogranaka, te završuju na trokrapno lišće okružnih krpa. Cijeli pletter zavijenih grana i ogranaka izlazi u većini slova iz zajedničkog čokota, koji se organski izvija sa jednog mjesta dotičnog slova; samo u slovu M uncijalnog oblika na listu 61. str. 2. u rieči »Matheus« je splet sastavljen iz zavijenih loza, koje simetrično izniču iz nutrnjih strana dviju vanjskih noga slova

četvrti do sad poznati domaći kodeks iz XI. vieka obskrbljen uresnim početnim slovima. To je knjiga S. Pisma u folio-formatu duga 52.5 cm., široka 37.5 cm., kojoj je nestalo korica, početka i švršetka, te je sad debela samo 3.7 cm. Ima još 16 svežića i 2 lista. Knjiga je pisana slovima minuta erecta XI v. (v. sl. 17.); imala je mnogo velikih krasno minijiranih početnih slova, koja su sva grabežljivo odstrižena i odparana sa najvećeg diela knjige; od njih je ostalo tek nekoliko u zadnjem svežiću i to slovo M rieči »Multifariae«, pri početku Pavlova lista Židovima, i petero P Pavlova imena »Paulus«. U prvom dielu knjige ostalo je ipak nekoliko manjih

samo nacrtanih urešenih početnih slova. Na listu 61. pri dnu prve strane, u početku evanđelija S Mateja, najveće je od sačuvanih tek nacrtanih slova i jedino te vrsti sačuvano u knjizi je slovo P rieči »Plures«. Visoko je 16 cm., širok 7.2 cm. Ono je posve ukusno narisano, te u nutrnjosti štapa i trbuha izpunjeno krasnim i simetrično razporedanim četverostrukim i šesterostrukim pletenicama (franc. lettre en treillis) trakova (Sl. 5.). Zavijeni obli dio slova završuje u trozubni list podvezan listnatim prstenom. Zaostreno svršeni donji kraj štapa zadieva se u krin.

Od manjih urešenih početnih slova ostala su A, C dva puta, D, E, M, N, S i U. Ona su sva izpunjena spletenim phylloidskim t. j. granato-listnatim ured-

Slika 6.

Osim tih zajedničkih obilježja, da se to devet slova razdijeliti, po vlastitim biljezima u pet različitih vrsti.

1. Slova A, D, E i S. Njihove crte, osjem malog trokutnog otvora pri donjem razširenom kraju slova S i desnom kraju gornje vodoravne česti slova E, nisu ničim prekidane ni razciepane. Kod njih se i glavna grana uresa i njezini ogranci po nekoliko puta ovijaju oko česti slova i spleću se među sobom, ali ipak u dosta jasnim spleto-
vima. Preko crta slova A, E i S povučeni su popriečni pojasi na dva mjesta. Slovo D. se od njih razlikuje tim, što ne ima takovih pojasa. — Slovo A (Sl. 6.) je crno narisano, a nalazi se na listu 43., str. 1., u rieči »Apud«, u »Prologus in libro Judith«. Slovo D (Sl. 7.) je crijeno nacrtano na str. 2., lista 2. Slovo E (Sl. 8.) je na str. 2., lista 5. u rieči »Exultate«. Slovo S (Sl. 9.) je na str. 2., lista 3.

Slika 7.

2. Slovo C (sl. 10.) nahodi se na str. 1., lista 7 u rieči »Cantate«. Preko njega ide pet onakovih popriečnih pojasa, kakovih smo po dva opazili na slo-
vima A, E i S. Uz to je ono pri krajevima i malo niže sriede trbuha, dakle na tri mjesta prorezano, te kroz gornji i srednji prorez prolaze krajevi dvaju ogranaka. Nijedna grana se ne obavija oko njegovih česti, i tim se ovo slovo razlikuje od svih ostalih osam. Iz glavne

Slika 8.

Slika 9.

se grane njegovog uresa izvijaju u četiri dijagonalna smjera sama četiri ogranka, koji se među sobom spleću jedino u središnjem uzlu.

3. Slova C i U (sl. 11. i 12.) imaju svoju debljinu srednjom crtom svuda na dvoje razciepanu, tako da se zavoji ogranaka nutrnjeg uresa provlače kroz razciep i prepleću se s dvijema polovicama debljine slova. U slovu C je još svaka polovica debljine slova obskrbljena sa dva popriečna pojasa, kakvih smo opazili na slovima A, E i S. To slovo ima još i tu osobitost, što joj se srednja grana, stigavši pred sredinom trbuha, razgranjuje na tri ogranka, od kojih srednji završuje na pupoljak i dva simetrično položena lista, od kojih je gornji iznimno peterokrpan. I kraj najgornjeg ogranaka spletenog uresa tog slova završuje u dva simetrično položena trokrpna lista sa velikim pupoljkom medju njima. Ogranci njegovog uresa provlače se kroz razciepe slova, ali se samo dva od njih ovijaju oko njega, dočim toga ne čine ostalih pet. U slovu U, uncijalnog oblika, gdje ogranci pet puta prolaze kroz razciep slova, oni se svaki put ovijaju oko njega. Pri donjem dielu okomitog štapa slova provlači se kroz razciep, te obuhvaća naizmjenice obadva diela širine štapa, na viticu zatvoren, osamljen, ogranak sa četiri pupoljka i čepom odkinute grane, koji prikladno izpunja taj dio granatog pletera slova. U tom je slovu pleter najgušći i najkomplicovaniji. Slovo C nalazi se na str. 2., 45. lista u knjizi Tobije u rieči »Cromatio«. Slovo U je na 2. str., 34. lista, gdje je »Incipit prefatio in Ezre« u rieči »Utrumque«.

Slika 11.

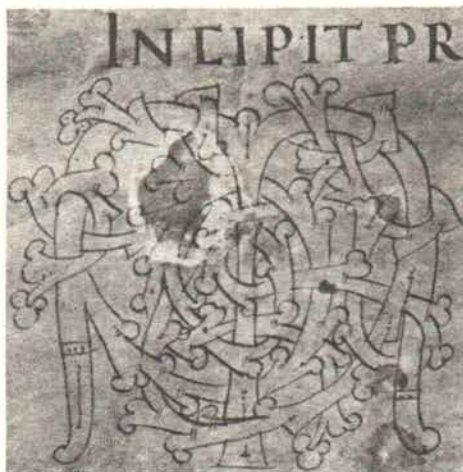
Slika 10.

Slika 12.

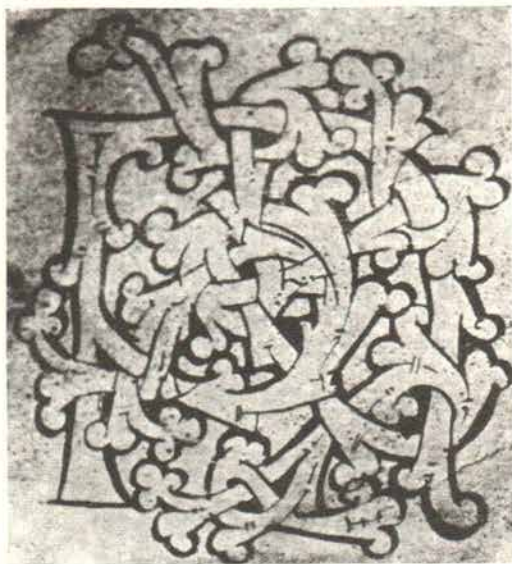

Ures početnih slova šibenskog kodeksa biblije, koji ovdje opisujem, srodan je uresu uncijalnog početnog slova E, kodeksa »passionale« zagrebačke nadbiskupske knjižnice, iz početka XI. vieka¹. I to je slovo razciepano u svojim crtama, te u nutrnosti urešeno lozom sličnom lozama početnih slova šibenske biblije. Samo je taj ures prostiji u toliko, u koliko se čokot odmah u početku dieli na dva sama pruta, koji svojim dugačkim zavojima obuhvaćajuć krivi dio slova tri puta, srednju popriečnicu jedan put, i bez gusa splićanja izpunjuju slovo. Ta je razlika nastala otuda, što je inicijala zagrebačkog kodeksa minijirana raznim bojama (crijenom, modrom i žutom), dočim su inicijale šibenskog kodeksa tek nacrtane jednom bojom, pa što tamo izpunjavu boje, izpunjavu ovamo gustoća pletera.

Slika 13.

4 Slovo M, crno nacrtano, koje je već napomenuto (sl. 13.), ima ures sastavljen od dvije grane, ali se sama lijeva loza uvija, dieli na pet ogranaka, spleće i pet puta obavija vanjske a jednom nutrnju nogu slova, dočim se desna loza samo okrene jedan put uzbrdo i bez razgranavanja gubi svoj kraj u ostalom spletu.

Slika 14.

5. Slovo N, (sl. 14.) uncijalnog oblika, nalazi se pri gornjem kraju str. 1., lista 61. u rieči »Novum«, u početku evangelja S. Mateja, dakle na istoj stranici, na kojoj je već opisano veće slovo P u rieči »Plures«. Pošto su u ovom slovu i same njegove crte, dodatkom onih pet okružnih pupoljaka, pretvorene u loze, to ono skupa sa celim spletenim uresom sastavlja jedinstvenu organsku rastlinsku cjelinu. Ogranci obuhvaćaju slovo tri puta na poluzlove, dva se ogranka u dnu sklapaju na poluzao, a glavni splet je u sredini slova.

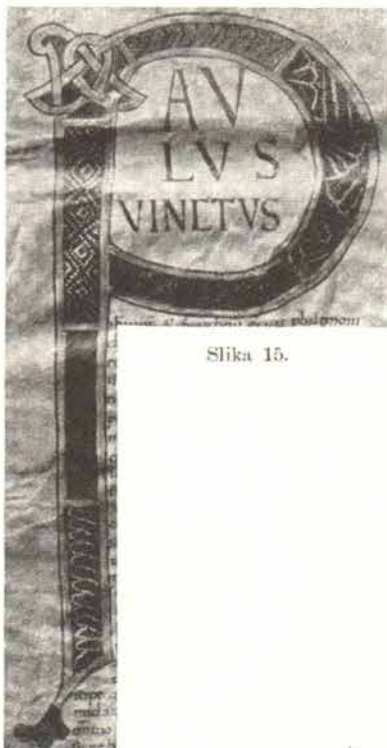
Cieli 64. list kodeksa je odparan; premano je ostalo i od 75. lista.

Gori spomenuta minijirana, u ovom kodeksu još sačuvana, početna slova odlikuju se svojom veličinom, prostim uresom, jednostavnom harmonijom i živahnošću boja. Na

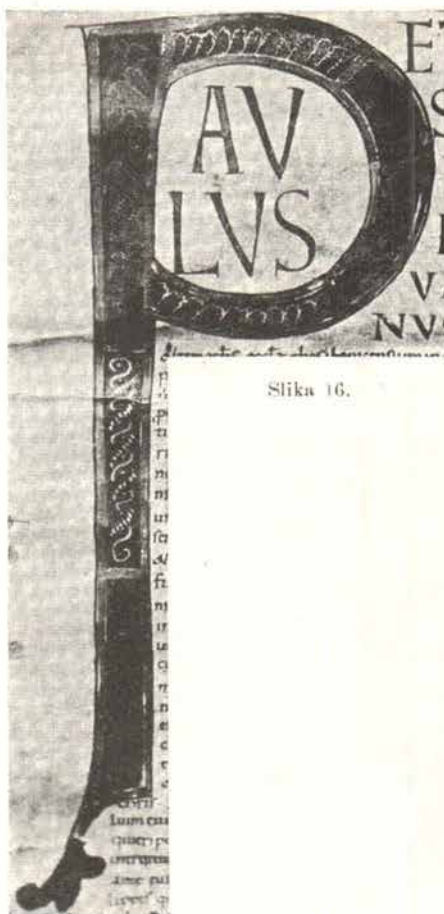
¹ „Starine“ jug. ak. knj. VII. Tab. III.

njima ne ima nego crljene, zelene i žute boje. Velika slova P imaju u svojem oblom od $\frac{3}{4}$ kruga sastojećem dielu zaključena sljedeća slova (fr. lettres enclavées) dotične rieči ili i drugu rieč. Po prilježćim slikama (sl. 15. 16. i 17.) opažaju se u dva od njih kapitalna slova AVLVS, a u trećem još i VINETVS sa karolinžkim oblikom slova C, koje se opetuje često u cijeloj knjizi u naslovima, koji su svi pisani majuskulama.

Na drugoj strani lista 88. je početno slovo P (sl. 16.) u rieči »Pavlus«, u početku pisma PAVLVS ET SILVANVS. Dugo je 30 cm., široko 11 cm. Crljenim je crtama

Slika 15.

Slika 16.

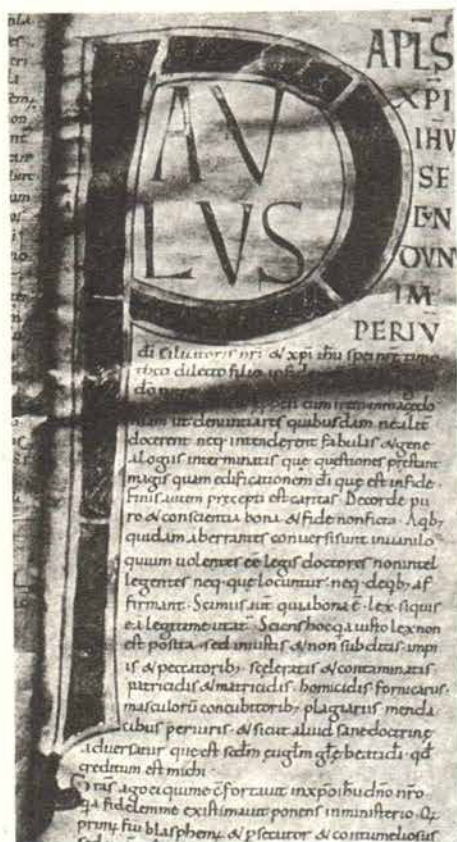
narisano, a žuto sve unaokolo obrubljeno. Polje stapa razdieljeno je na troje žutiml popriečnim prugama. Gornji i dolnji komad su tamno-zeleni sa žutim obrisom, srednje crljeno. Dolnje je polje izpunjeno vodicom (crtom na cik-cak), koje su kuti opet izpunjeni vodici istosmjernim prugama na kutove; gornje je urešeno trokutnim lepezastim šličem, tako na izmjence poredanim, da sastavlja vodici sličnu crtu; srednje je izpunjeno dvostrukom pletenicom na prividne krugove. Traci te pletenice su jedan vrpčast drugi kao sitna biserna grivna. I polje okružnog diela slova je žutim prugama razdieljeno na troje: gornje i dolnje je crljeno, srednje tamno-zeleno. Sva su tri diela izpunjena gusto jedan do drugoga nanizanim akantusovim lišćem u kosu položaju, tako,

da je lišće gornjeg i donjeg diela okrenuto koso, desno, uzbrdo; ono srednjega koso, lievo, nizbrdo. Dno štapa je koso odrezano i završuje u produženi na dvor pruženi trolist.

Poput opisanoga je iste veličine, oblika, razdiobe i boja i početno slovo P na listu 90. (sl. 17.). Tu je početak Pavlova pisma Timoteju »Paulus ap(osto)l(u)s Chri(sti) Je(s)u secundum imperiu(m) d(e)i saluatoris n(ost)ri et Chri(sti) J(e)su spei n(ost)re timotheo dilecto filio« etc. Razlika je u tom, što je ovdje na donjem dielu štapa poredano sbijeno akantusovo lišće koso desno nizbrdo okrenuto, po sriedi na izmjence nanizano trokutno lepezasto lišće, a gornje je polje

urešeno oblušastim crtarijama. U gornjem i donjem dielu okružne strane slova je koso lievo, nizbrdo okrenuto, sbijeno nanizano akantusovo lišće, a u srednjima je niz trokutnog lepezastog lišća.

Slika 17.

ali mu je ljepši splet ruba na gornjem dielu, nego na predjašnjem slovu. I na njemu su polja i štapa i okružnog diela na troje razdijeljena. Gornje i donje polje štapa su crljena, srednje je zeleno; obrnuto od štapa su razdijeljene boje na okružnom dielu slova. Na gornjem polju štapa su poznate kose četvorine i trokuti; na srednjem je niz sbivenog doli desno malo nagnutog akantusovog lišća; donje je urešeno nizom istog akantusovog lišća, gori lievo okrenutim. Gornji i donji dio okružnog diela su isto tako napunjeni sbivenim nizovima akantusovog lišća uzbrdo koso na desno okrenutim, srednje tro-

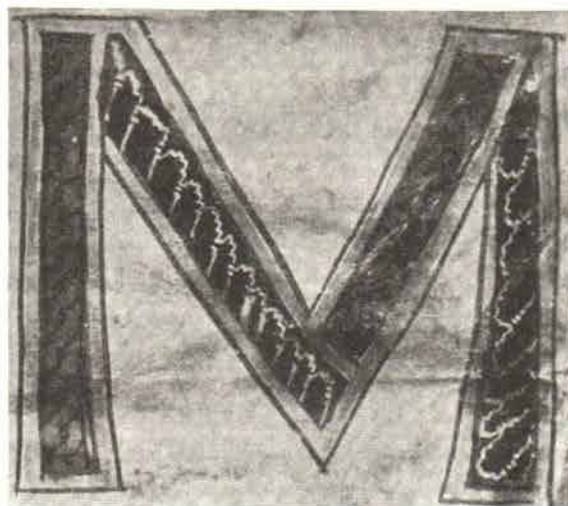
Na str. 1., lista 91. je takovo P u rieči »Paulus«, samo mu je pri donjem kraju štapa zeleni trolist veći i drukčije okrenut nego u prva dva. U njega polje štapa nije razdijeljeno, nego je ozgor do doli urešeno crljenom dvostrukom pletenicom. Okružni dio slova jednako je razdijeljen kao u prva dva gornji i donji su izpunjeni zelenim, poredanim: uzbrdo na desno nagnutim akantusovim lišćem,, srednji je dio izpunjen na izmjence nanizanim trokutnim crljenim lepezastim lišćem.

Na str. 1., lista 92. je početno slovo rieči »Paulus« dugo 31·3 cm., iste razdiobe i obćenitog oblika kao i dva prva opisana. Samo mu se žuti rub gornjeg, lievog kuta slova spliče u uzao sličan kornjašu, koji napominje spletove inicijala irskih kaludjera na rkp. kodeksima od 8. do 10. vieka. Gornje je polje štapa izpunjeno na izmjence nanizanim zelenim trokutnim lepezastim lišćem; srednje nizom vodoravno ležećeg akantusovog crljenog lišća; donje je razdijeljeno na kose četvorine i izvan njih ostajuće trokutiće kao na gornjem dielu slova sl. 17. Srednji crljeni dio okružnog diela slova je urešen kao gornji štapa, druga dva nanizanim zelenim akantusovim lišćem.

Na str. 2., lista 92. (sl. 15.) je poput zadnje opisanog slovo P u rieči »Paulus«,

kutnim, naizmjenice stojećim lepezastim lišćem. To je slovo na početku Pavlova lista Filemonu, kako se razabire po naslovu: »INCIPIIT EPISTOLA AD PHILEMONEM«.

Najzadnje sačuvano i ne lijepo početno urešeno slovo je M (sl. 18.) pri dnu iste 2. str., lista 92. Ono je crljeno nacrtano i kao sastavljeno od prostajtrikrat sagnuta traka.

Slika 18.

Visoko je 7.5 cm., široko 8.4 cm. Sve je unaokolo žuto obrubljeno. Polje prvog i trećeg elementa slova je zeleno, drugog i četvrtog crljenkasto. Polje prvog kraka je urešeno poznatom dvostrukom pletenicom, drugog sbivenim nizom akantusova lišća uzbrdo koso desno okrenutog, treće trokutnim, lepezastim naizmjenice postavljenim lišćem, četvrto opet nizom akantusovog lišća okrenuta koso nizbrdo put lijeve strane.

F. Radić.

Utarci neumatičkoga kodeksa u Dubrovniku.

Gosp. Josip Onyszkiewicz, pravnik, dobio je iz ostavštine pok. prof. Dum Stijepa Tomaševića, Dubrovčanina, zanimivu knjigu, te joj je na drevnomu povezu iznutra udaren s jedne i s druge strane lijepe po list kvira napisan drevnijem *neumama*. Knjiga je naštampana gotičicom, t. j. iza kazala je naslikano krštenje sv. Augustina, uz gotički natpis u vrhu:

Sanctus Augustinus.

Svetitelj je pred krstionicom sklopljenih ruku, te kleči, a nad njim sveštenik drži spugvu. Do spugve je slovo F, a iza legja svetitelja kao knjiga s natpisom S. AGV|STIN. S desne je strane sv. Augustin, te sjedi na stolici u biskupskoj odeždi, a u ruci mu otvorena knjiga. Ispred svetitelja je natpis, isto latinicom: S. AGVS|TINO. Na prvomu je listu gotičicom:

»Incipiūt sermones sancti Augustini ad heremitas et nonnulli ad sacerdotes suos, et ad aliquos alios. Et primo de institutione regularis vite sermo primus.«

Na svršetku je »sermonis LXIII.« i »orationis sci Augustini«:

Finis

Impressum Venetijs opera et impensis Vincentij benalij. Anno dñi. M.CCCCLXXXIJ. die. XXVJ. Januari.«

Drugi je dio, isto gotički:

»Incipit liber p̄ni Joānis gerson c̄cellarij parisiensis. De imitatioe Xpi et de c̄teptu oium vanitatu mudi Cap. J.«

Na listu je 65:

»Johis Gerson cancelarij
parisiensis: de cōteptu mu-
di libri quatuor vno cum
tractatu de meditatione
cordis felici num̄ie finiūt.
Imp̄ssu Venetijs imp̄sis
francisci de madijs.

M. CCCC. LXXXVJ.◀

Na svršetku trećega dijela na listu je 58. gotički:

Finis

Expliciant meditationes
devotissime totius vite domi-
ni nostri Jesu Xpī pm̄ sanctū
Bonaueturam cardinalē or-
dinis minorum. Impresse
Papie impensis Jacopi de
burgo francho. 1490. die. 4.
martij.◀

Iza ovoga su dva lista stihova, t. j.:

»Versiculi arboris vite
Christi.◀

*

Sad mi je navesti tekst s prvoga utarka kvira sa *zlamenitijem neumama*:
(Emitte Spiritum tuum) et creabantur et renouabis faciem terre ale(l)nia
— Spiritus domini repleuit orbem terrarum et hoc quod co(n)tinet omnia
scientia habet uocis (alleluja). — Prvi je *responsorij*, a drugi dio *introitusa*
u *Dominica Pentecostes*. Iza *neuma* slijedi utarak iz Ivanova evangjelja
(Joh. 14. c.):

Scdm̄ Johm̄. In ill(o) t(empore). Dix(it) h̄c | discip(u)lis s(ui)s. Si q(ui)s
dilig(i)t me s(er)mo | ne(m) meu(m) s(er)uabit. Et p(ate)r m(eu)s diligit eu(m):
et a(d) deu(m) ueniam(us). | et mansione(m) apud eu(m) faciem(us). Q(ui)
n(on) dilig(it) me. s(er)mones | meos no(n) s(er)uat. Et s(er)mone(m) que(m)
audistis n(on) e(st) m(eu)s s(ed) ei(us) q(ui) | (misit me, Patris.)◀

Na drugomu kviru isto počimlju *neume* s ovijem tekstom:

»a(l)e(l)via habitans in illis a(l)e(l)via, a(l)e(l)via: Exurgat d(eu)s (et
dissipentur inimici ejus, et fugiant qui oderunt eum — Ps. 67.) — Slijedi
pokratice, te se običavalo samo navesti glasnice za *saeculorum amen*, t. j.
E i t. d.◀

Iza *neuma* slijedi *oratio temporum Pentecostes* (feria IV.):

Om

»Mentes n(ost)ras q(ue) sumu)s d(omi)ne. spe(ritus) pa(ra)clit(us) q(ui)a
te p(ro)cedit illuminet | et i(n)ducat in o(mn)em sicut tuus p(ro)misit fil(iu)s
ueritate(m). P(er). † *dev(m)* |

Iza ovoga je ulomak iz *acta apostol.* (2. b.):

»In dieb(us) ill(is). Stuns petrus cu(m) undeci(m): eleuauit |
a(c tu(m) ap(osto)lo(ru)m uoce(m) sua(m); e(t) loc(u)t(us) e(st) eis. Viri iud(e)i
et q(ui) habitatis hier(usa)ll(e)m uniu(er)si, | hoc uobis notu(m) sit: et aurib(us)
p(er)cipite u(er)ba mea. No(n) eni(m) sic(ut) | uos estimatis hii (he,bri s un t.
cum sit hora diei t(er)cia: s(ed) hoc e(st) q(uo)d | dictu(m) e(st) p(er) p(ro)
ph(et) am iohel. Et erit i(n) nouissimis dieb(us) dic(it) d(omi)n(u)s. | Effunda(m)
de sp(irit)u meo sup(er) o(mn)em carne(m). et p(ro)ph(et) ab(un)t filii u(est)ri
| et filie u(est)re Juuenes u(est)ri uisio(n)es uideb(un)t et senes u(est)ri
sopnia(bunt).¹»

Ovdje mi je opaziti, da su u običnomu *koralu*, kako je poznato, četiri
crte, a ovdje je samo jedna, biva *crvena*, te se snižuje ili uzdiže prama
potrebi glasova.

Ova je crvena crta za notu *FA*, a druga je obično bila *žuta* ili *modra*
za notu *DO*.² U ovoj su neumatičnoj knjizi (kodeksu) bile spomenute note
zabilježene slovima C. F., što je u velike rijetko, te po mnenju vrljijeh stru-
kovnjaka Prep. gg. Dum Pava Matijevića i O. Ćirila Duhovića, vrijedno je
da se ova dva zlamenita utarka drevne muzike iznesu na palok u fac —
similu. — Prep. O. Ivan Barbić iznio je na svjetlost „Starinski Šibenički
kodeks u samostanu oo. Franovaca-Konventualaca«, te je naveo i pregled
neuma,³ t. j. *punctum*, *virga*, *flexa* ili *clivis*, *pes* ili *podatus*, *scandicus*, *cli-*
macus, *torculus*, *pornectus*,⁴ a to je kao neka vrsta naglasaka, te se poslije
usavršila, otkle su postale sadašnje *note*, dok se naglasci samo upotrebljuju
u prozodiji.

Hvaljeni je Barbić razvio sva pravila poznata u crkvi prije *Gvida* iz
Arezza, pa dakako bilo bi suvišno, da ja pabirčim iza dobre ragje, a meni
je samo s paleografičkoga pogleda uzeti u obzir ova ova zlamenita utarka.

¹ Kvir šir. 0,16 m.; vis. 0,12 m. — Knjiga vis. 0,17 m.; šir. 0,12 m.; debela 0,05 m. —
Lijepenke su bile prekrasne smegje boje, te su se zatvarale sponama. Urešena su granama s četiri lista
brššana, a po srijedi po pletenicu pentagrame.

² Prispodobit — Magister Choralis — Dr. Fr. Xav. Haberl — 1890. Regensburg, Fr. Pustet.
pag. 25, 29.

³ V. St. Pr. god. I. 1, str. 16—22.

⁴ V. Le Melodie Gregoriane — Padre D. Giuseppe Pothier, monaco benedettino della Badia di
Solesmes della Congr. di Francia. Tournai — Roma — Tipografia liturgica di S. Giovanni, Desclée,
Lefebvre e Ci.

terra huius cur inuocabit faciem terre
 pleat ordinem terra tuam, et hoc quod continet in se a uen-
 cia habet uocem. **S**ector. Iohes. Inuit. Dixit
 ne meum suabit. Et patet mihi diligere eum. ad eum uenien-
 timanitione apud eum faciem. **Q**uod diligere me. et mouet

de via habuit nulli de via de. vii. **E**ringat or. Clae rovar.
Mentes nra qd dicitur spc pacis qd te pacis illuminet
 uidetur ut inuenit sicut tuus pmissit fili ueritate. **f. l. d. v.**
Sidit ut. Stans petri cum uocari de uant. tu uaptoz
 uocem sua. edoceat ei. S. in uidi i qd habitum i hier bne uniu.
 Hoc uobis notate. i. iamb. pcepte uita mea. No enim sic
 uocatum ut huius sit. cum sit hora diei tua. S. hoc e qd
 dictum e p pphiam iobel. Et erit innotissimū dicitur die omi.
 Essundat de pū meo sup oem carne. qd pphabit fili uita

Vas svijet kršćanski hlepi za tajinstvenijem melodijama slavnoga Gregura Velikoga, pa i mi u Dalmaciji, gdje je bilo krasnijeh benediktinskih samostana, ne možemo ostati prekrštenijeh ruku. Osim šibeničkoga kodeksa, kaže se da je sličan i na Visu, pa eto je dobro da se dogje do prisposobljanja. Dubrovački Benediktinci, osobito oni na Lokrumu, bili su na glasu u svijetu, pa možda je navedeni utarak baš s Lokruma, gdje su iz Italije došli najčuvaniji članovi reda, te je baš s Lokruma prva kultura slavnoga Dubrovnikana.

Čuveni paleograf Cezare Paoli, profesor u Florenci,¹ kaže: »I neumi sono figure bizzarre di punti virgole e lineette variamente combinate, derivati, per quanto generalmente si crede, dagli accenti della scrittura greca, sebbene altri li stimi originali d'occidente. Certo è che furono usitatissimi in tutti i paesi occidentali, dal secolo VIII al XIII; e sebbene non se ne conoscano monumenti paleografici più antichi, pare molto probabile che l'uso di essi risalga ai primi tempi della chiesa«. Neumi su prosti i sastavljeni, t. j. »Le neume composé fondamental, était le signe appelé *clivus* ou *clivis*, représentant à la fois l'élévation et l'abaissement de la voix«,² a to bi bilo u spomenutijem utarcima, t. j. sve se svagja na naglaske *oštri*, *teški* i *zavimuti*.

Znamenite su *gvidonianske* neume, po spomenutomu Aretincu iz XI. vijeka. te su uz *lineae spissae*, o čemu će spomenuti Paoli³: — »In un Messale del secolo XII. — sono molti neumi ad altezza proporzionale traversati da una linea rossa, e con qualche traccia di rigatura gialla, e con le lettere tonali a, c, d, f. — I piu antichi esempi di notazione rigata sono del secolo XII; e dello stesso secolo le piu antiche chiavi«. Po ovomu mi je zaključiti da su navedene *neume barem s početka XI. vijeka*, a to izpada i po slovu I, te je vazda bez tačke⁴; a i s tačkom

¹ I. Paleografia latina. C. Paoli. Firenze. G. C. Sansoni, editore 1888. pag. 54 - 57.

² id. l. c. pag. 54. (av).

³ Id. l. c. pag. 56. e av.

⁴ Wattenbach (Anleitung zur lateinischen Palaeographie str. 22) piše o slovu *i*, da se je u XI. vijeka počelo obskrbljivati naglaskom onda, kad dolazi u dodir sa drugim *i* i sa *u*, kao *ii*, *iu*, *ui*. Već u XII. vijeka piše isti W., da se nahodi taj potez kadgod i nad osamljenim *i*, ali se uza to nahode još obično uvijek i *i* bez označenja. Ne riedko su u starijim rkp. takovi potezi kašnje postavljeni. Tačku nad *i* našao je Watt. tek u nekoj bečkoj izpravi 1327. god. Na starim hrvatskim izpravama iz XI. vijeka ne ima tačke na *i* nego samo u jednom slučaju dvostrukog i u beogradskoj Zvonimirovoj izpravi, o čijoj izvornosti se može sumnjati. Inače ne nahodim tačaka na *i* ni u domaćim poznatim izpravama XII-a ni XIII-a vijeka. U šibenskom rkp. kodeksu iz god. 1307. ne nahodi se ni pikanja ni naglasaka na *i*. Ima u Korčuli privatnih izprava iz XIV i početka XV. vijeka, na kojima se još ne pojavljuje pikanja na *i*. Ima dapače i bulla papinskih čak iz početka XVI. vijeka, gdje ne ima pikanje na *i*. To dakle nije nikakvo pouzdano obilježje za doba postanka dubrovačkog utarka. Bolje nas može u tom poslužiti način pisanja dvoglasa *ae*. Na domaćim hrvatskim kraljevskim listinama obično je upotrebjeno takozvano repato *ę* mjesto dvoglasa *ae*, isto tako na šibenskom neumatičnom kodeksu iz X. ili XI. vijeka (Starohrv. Prosvjeta god. I. Br. 1. str. 17) i na drugom kodeksu šibenskom iz XI. vijeka. Tog repatog *ę* nestaje već u XII. vijeku i piše se prosto *e* mjesto *ae*. I Wattenbach (O. c. str. 49) piše da *ae* nestaje u

istom ga se spominje (kako iznimku) u XII. vijeku u jednomu kartularu iz Poitiersa¹.*

Ovo mi je samo navesti kao prost prilog, te bi mi bilo pravo veselje kad bi kakva strukovnjaka potakle ove moje crtice, a da raspravlja o pitanju u opće tako zlamenitu.

U Dubrovniku, na 20. februara 1900.

Vid Vuletić-Vukasović.

XII. v. u Italiji kao što i zamjenika mu repatog φ . Na dubr. utarku se nahodi prosto *e* mjesto *ae* na sva tri mjesta gdje dolazi u riečima *terre* (ae), *filie* i *uestre*. Kratka i lievo dobro povaljena crta slova *d*, nahodi se na šibenskom gori spom. rkp. kodeksu iz 1307. god., kao i na dubr. utarku. Na više mjesta istog utarka opaža se početak prelievanja samoglasnika sa susjednim suglasnicima, kao što se vidi na rkp. XIII. i XIV. vieka. Po svemu tomu sudeći, dubrovački neumatički utarak ne može pristajati u XI. viek, nego treba da je po svoj prilici iz svršetka XII. ili pače iz početka XIII-oga.

(Opazka uredništva).

¹ id. l. c. pag. 46. e av.

* Poglavitna poteškoća, koja se protivi pravilnom i konačnom tumačenju neuma izpada, po mnenju P. Lacroix-a (Paul Lacroix — *Les arts au Moyen-âge et a l' époque de la Renaissance* str. 514—515.) iz njihove bezkrajne raznolikosti; jer su neume kroz prostor od pet vjekovâ pretrpjele nevjerovatne promjene (metamorfoze), po vremenu, po krajevima i po osobitim sastavima raznih glasbenika. Polag Coussemeker-ovog mnenja znakovi u obliku zarezaka, tačaka, poteza ležećih ili horizontalnih, predstavljahu zvukove; znakovi u obliku kvaka ili poteza zavijenih i vezanih, kakvih ima dosta na dubrovačkom utarku, predstavljahu skupine glasova sastavljenih od različitih intervala. Učenjaci niesu složni ni u etimologiji rieči *neuma*. Tolikima se čini da potiče od grčke *pneuma* (*πνεῦμα*) što znači *duh* ili *glas*. Logičnije je, misli Lacroix, da potiče iz latinske *nomen*, jer je *neuma* nazivala ili označivala kajdu.

Notacija s neumam nije bila možda tako ni toliko oskudna, kako se je mislilo kroz dugo doba; ona je nad notacijom slovima imala tu prednost, što je predstavljala stupanj intonacije po visini ili nivočini znaka, koji je oko postavljao u odnošaj s onim što je glas imao da izvršuje. Sasvim tim bile su česte pogreške, radi nemarnosti i nevjestine prepisivača. Neumi su poput tironijanske takigrafije, bili osnovom zarezak i tačka, koji su predstavljali naglaske u glasovima, tako kao i u riečima, jer naglasak nije drugo nego upriličenje glasa u tonu i u trajanju. Ali se glasbenici niesu držali prostih neuma, nego su ih komplikovali na toliko raznih načina množenjem znakova i zamršivanjem ligaturama, da je taj sastav notacije postao najposlije posve samovoljnim i nerazriešivim. Jean Cotton, glazbeni spisatelj dvanaestoga vijeka, potvrdio je mračnost neuma ovim riečima: „Ako je riedko da se tri osobe složje oko istog pjevanja, još je teže da bi ih se stotina mogla složiti o vriednosti neuma“.

(Opazka uredništva).

Može li se vjerovat u autentičnost Krešimirove listine privilegijâ rabskoj biskupiji?

Mnogi su domaći povjestničari izdali Krešimirovu biogradsku listinu privilegijâ rabskoj biskupiji i s njom su se bavili;¹ ali, u koliko je meni poznato, nije još nijedan od njih posumnjao u njezinu vjerodostojnost. Dok sam otrag nekoliko godina u dvorani jugoslavenske akademije u Zagrebu razgledao fotografski snimak te listine, u prisutnosti sadašnjeg predsjednika akademije i slavnog hrvatskog povjestničara prof. Tadije Smičiklasa, sudeć po vanjskim njezinim biljezima, porodila se je u meni sumnja o izvornosti njezinoj, pa sam svoju sumnju i izrazio bio veleuč. prof. Smičiklasu. On mi je odvratio priobćivši mi, da je takovu sumnju začeo bio i jedan tuđi povjestničar, ali da se je kašnje osvjedoćio, da mu je sumnja netemeljita, jer da je listina sbilja izvorna. Mene to nije zadovoljilo, nego sam stao listinu poblize kritično izpitivati i tražiti razlogâ, koji bi moju sumnju razpršili. Ali sam ih malo nahodio protiv sumnje, a sve to više i sve to jaćih za njezino bolje utvrdjenje; tako da sam napokon morao odlučiti, da iznesem pred javnost svoje pretresanje gori postavljenog pitanja, ne bih li, ako je to moguće, potaknuo koga na obranu izvornosti Krešimirove listine i na bolje podkriepljenje njezine vjerodostojnosti.

Ocjena nutrnjih biljega listine.

Kao ni na Krešimirovoj izvornoj listini od g. 1059. samostanu Sv. Ivana u Biogradu,² ne ima ni na toj listini invokacije, nego, kao na onoj, stoji krst (chrismon) mjesto nje; pa, kao i na prije spomenutoj, sledi odmah nadnevak sa doslovnom formulom te starije biogradske: »Anno ab incarnatione domini nostri Jhesu Christi« itd. Ne ima tu ni inskripcije, ili pozdrava, nego odmah iza kraljeva imena dolazi arenga (uvodna formula): »iustitia(m) arbensis eccl(esi)e retinentes, et ea(m) in protectione nostra suscipientes«, a za njom ekspozicija i dispozicija, kako sledi: uolum(us) et

¹ J. Lucius De regno Dalm. et Croat. lib. III., c. 12, p. 142. — Farlati III. Sacr. V., 229. — Jura regni Cr. Sl. Dalm. I., 15. — Kukuljević. Codex diplomaticus C. S. D. I., 140. — Frano de Dominis bilježnik rabski g. 1673. — Rkp. Ruić Riflessioni storiche sopra la città e isola di Pago, rkp. u knjižnici jugoslavenske akademije u Zagrebu. — Dr. Ivan Crnčić Najstarija povjest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji. — V. Klaić Povjest Hrvata I., str. 309.

² Rački Monum. sp. hist. Slav. mer. VII., str. 51.

p(er)petuo iure assentientes firmamus ut dicto eccl(esi)a habeat suas parochias silicet. Juppa(m). que fuit sub alpib(us) a castro latine murula uocitato sclauonice steniçe usq(ue) ad flum(en) copriue et eccl(esi)a(m) s(an)c(t)i georgii in rawna; Kissa(m) suis cu(m) p(er)tinentijs, tantum retinentes de iure suo paucas uillas . pagi, peçani . murowlani . wlasiçi . quas et sipro malo habet nouo dedimus e(pisco)po nonensi. Juppa(m) licche Jupp(m) buçani et boçachi«. Za tim sliedi koroboracija: »Et hoc statutu(m) uolum(us) p(er)petuo inuiolabile manere sic(ut) se(m)p(er) a maiorib(us) natu didicim(us) dicte ia(m) eccl(esi)e inuiolabile p(er)stitisse. Quicu(m) q(ue) (i)g(itur) n(ost)ris de successorib(us) hoc priuilegju(m) p(er)turbare et ei uim inferre aliquo molimine ate(m)ptauerit n(ost)ro iudicio pellatur a regno . de inferiorib(us) sanctimus . co(m) ponere . Centu(m) libras auri Regalj curie medietate(m) et (an)c(t)e p(re)dicte arbensi eccl(esi)e .s aliam medietate(m) . ad robore(m) et suigore(m) n(ost)req(ue) cartule dationi assentjonisq(ue) iustjtje . mitra(m) no(str)is impressis ljtteris p(re)libate donamus eccl(esi)e et n(ost)ri sigilli impressio(n)e, firmando . roboramus«. Zatim dolazi bez potrebe opetovana indikcija. Poena temporalis je napose izražena za kraljeve nasljednike, napose za manje dostojanstvenike, što se ne nahodi na nijednoj drugoj kraljevskoj ni kneževskoj listini iz kancelarije hrvatskih vladaoca, gdje ne ima takova razlikovanja, nego se kazna namienjuje a obće na one, koji bi što poduzeli protiv njihove odredbe: si quis, si aliquis, si quilibet meorum successorum, ut quicumque mortalium, qui, si aliquis proteruus¹ itd. Uz to je još čudnovata i nečuvana, neobična i neozbiljna, a možda jedina svoje vrsti kazna, kojom u toj izpravi Krešimir prieti svojim nasljednicima u riečima »pellatur a regno«, to jest da bude protjeran iz kraljestva«. Kazne određene vladarskim prekršiteljima ostalih odredaba sadržanih u izpravama izdanih od hrvatskih vladaoca narodne krvi ponajviše su duhovne (*poena spiritualis*) t. j. prokletstva slična onim, koja su sadržana u izpravama izdanih od crkvnih dostojanstvenika, kao na pr. u Trpimirovoj povelji: »iram domini saluatoris, et sanctorum omnium maledictionem« itd.,² u Mutimirovoj ono strašno: »iram omnipotentis dei coelorum arbitri, saluatoris mundi, incurrat; et sanctorum omnium maledictionis uinculo, CCCXVIII patrum, insolubiliter denodetur; descendatque super eum et domo sua sibi que consentientibus decem, quae in Egypto habitae sunt plagae; et lepra Naaman Syri ab iis nunquam recedat; deglutiat eos terra, sicut Datan et Abyron; et in novissimo maranatha, litigantibus cum iis sanctorum constantia, cum diabolo et eius horribilibus angelis et Juda Iscariotae in gehennae baratro murentur, ubi ignis non extinguitur et uermes non moriuntur«³, ili i duhovne i svjetovne ograničene kao u Krešimirovoj beogr. 1059 g. »maiestatis iram

¹ Rački o. c. str. 4—106.

² „ Doc. VII, str. 4—5.

³ „ o. c. str. 15.

incurrat superne et nostris sit legibus reus, aurea componens pondera centum»¹, ninskoj 1062 g.: »supremi incurrat iudicis iram, et in orrendi examinis die sinistrum possidens locum audiat que sinisteris (m)inerentur»²; ninskoj 1069 g.: »incurrat iram super iram futuri iudicii, et sit reus in conspectu extremi examinis, cum Herode, Juda et Simone mago portionem in aeternum habiturus et antichristi consortium possessurus ab omnipotente deo sanctisque apostolis et a cuncto sanctorum cetu et beatissimo Chrisogono maledictionem accipiat sempiternam, et nostre regali curie, quibuscunque successoribus meis regibus, iupanis, comitibus siue banis componat libras auri. C. et in nostro regno perpetuo sit infamis»³, drugoj 1069 g.: »iram habeat omnipotentis dei, et (maledictio) omnium sanctorum super illum maueat, nec nom et trecentorum decem et octo patrum anatematis vinculo inodetur, et nouissimo ac tremendo examine cum diabolo suisque ministris ac Juda traditore damnetur et inextinguibilis flamme incendio crucietur»⁴, trećoj oko g. 1069: »incurrat omnipotentis dei maledictionem et sanctorum patrum anathema, et cum Juda damnetur ad infernum»⁵, onoj 1070 g.: »conuenit sibi fortiorem nobis esse et amicitiam nostram spernere»⁶; u Zvonimirovoj 9 list. 1076: »trinum et unum deum iratum habeat et malediccionem CCCX et VIII sanctorum patrum incurrat et aliorum sanctorum, ac cum Juda proditore in inferno damnetur eterno supplicio»⁷ itd., a to zato, što su u vladarskoj hrvatskoj kancelariji pisali sve sami svećenici⁸. Pošto je i Ivan djakon član crkvene hierarhije, začudno je, kako u izpravi što je on napisao ne ima spomena nikakve duhovne kazne. Takvoj pak vremenitoj kazni ne ima primjera u nijednoj sredovječnoj listini.

Čudna je i neobična takodjer koroboracija kraljevske povlastice sa darom mitre, na kojoj su utjesnuta slova kraljevskoga imena. I to je osamljen primjer.

Izpitaju li se sve hrvatske vladarske listine od kneza Trpimira pa sve do Krešimira, nalazi se, da je svaka obskrbljena imenima svjedokā, pred kojima je bila izdana; samo ova biogradska sačinjava jedinu iznimku, ter ne navodi poimence svjedoke, nego mjesto toga tek u obće kaže: »coram comuni curia»^{*}.

Pok. dr. Rački, u svojoj razpravi o »hrvatskoj dvorskoj kancelariji»⁹ kaže,

¹ Rački o. c. str. 52.

² " " " " 62.

³ " " " " 73.

⁴ " " " " 75.

⁵ " " " " 79.

⁶ " " " " 80.

⁷ " " " " 106.

⁸ " " " " 512.

⁹ „Rad“ jug. ak. zn. i umj. knj. XXXV, str. 19.

* „Conradus de Mure“, spisatelj 1275 god., piše, da su prisutni velikaši bili dužni podpisati carske privilegije: „privilegiis imperialibus subscribere debent principes et magnates qui tunc imperiali curi presentes fuerint“. (Wattenbach, Das Schriftwesen im Mittelalter str. 270.)

da je u njoj za podkrjepu izprave obljubljen bila formula, kojom se kazna proti nje povriediteljima izricala, za tiem »subscriptio testium«, ali ne iztiče u oči upadajuću iznimku, što ju medju svim tim izpravama i u tom obziru sačinjava ova Krešimirova beogradska izprava.

Kao pisari hrvatskih kraljevskih listina u doba hrvatske samostalnosti navode se vazda kraljevski *kapelani*, ili baš sami kraljevski *kancelari*. dok jedino na ovoj Krešimirovoj listini dolazi za notara (pisara) taj djakon Ivan. Razabiremo pak po ostalim Krešimirovim listinama, da su pisane od dvorskog kapelana Ivana¹ oko god. 1062, popa Todora² oko g. 1069 i kraljevskog kancelara hrvatskog biskupa Anastazija³, takodjer g. 1069. Ako je na Mutimirovoj listini iz 892 g. podpisan kao pisar djakon Firmin, on nije samo djakon, nego i »*capellanus dicti ducis*«, što djakon Ivan o sebi ne kaže.

Ovjerovljenje ove biogradske Kreš. izprave imalo bi sastojati u samom imenu Ivana djakona, notara gospodina kralja, koji ne kaže ništa, da mu je to kralj naredio riečima: »*praecipiente mihi domino meo*«, »*jussu domini regis*«, niti »*scripsi*« ili drugom kojom običnom formulom, kao n. pr.: »*audita scripsi et post tradita compleui*«, ili »*scripsi et confirmaui*«, ili »*scriptor huius decreti*«, ili *recognoui et subscripsi*«, kako je običaj na suvremenim listinama, nego samo »*Datum est hoc priuilegju(m) aRbensi eccl(esi)e . . . per manu(m) Joh(annis) diaconi et d(omi)ni regis notarij*«.

Osobna zamjenica »Ego« piše Leist⁵, da se pojavlja u listinama pred imenom izdavača tek sredinom 13. vieka, i zato da uporaha te zamjenice na tom mjestu u ranije doba »čini vrlo sumnjivom dotičnu izpravu«. Kad bi se ta tvrdnja dala podkriepiti primjerima iz nesumnjivih izprava hrvatske kraljevske kancelarije, mogao bih navesti taj *ego* ove Krešimirove izprave medju znakovima njezine sumnjivosti; ati se on nalazi uprav na nesumnjivim Zvonimirovim i Stjepanovoj »Ego Suinimir«⁶ i »Stephanus ego«⁷, pa nije nikakovo čudo, da se ponavlja i na toj Krešimirovoj, tim više, što tako piše i na drugim njegovim neosporivo izvornim listinama⁸.

Treba iztaknuti, da je ovo jedina hrvatska kraljevska listina, na kojoj se »za cielu rječ piše samo prvo joj pisme«, kako opaža i dr. Rački⁹, i to mjesto cielog imena *Cresimir* jedino pisme C. Upotrebljuje se dakle ne-

¹ Rački, Doc. VII, str. 62, 73, 82, 85.

² " " " " 79.

³ " " " " 74.

⁴ " o. c. str. 16.

⁵ Leist, Urkundenlehre 124.

⁶ Rački o. c. str. 112, 138, 145.

⁷ " " " " 148.

⁸ " " " " 72, 74.

⁹ Hrv. dv. kanc. u „Badu“ knj. XXXV, str. 34.

obična pokratka za ime kraljevo, dočim se obična¹ pokratka C za rieč »centum« ne upotrebljuje.

Ova je jedina izprava iz vremena hrvatske samostalnosti, u kojoj se Biograd nazivlje *castrum* (»in castro belgrado«), inače se on svedjer zove *urbs*² ili *ciuitas*³, to jest grad a ne samo utvrđeno mjesto. Dapače se u dvie izprave istog Krešimira kralja kaže »in ciuitate Belgrado«, jer je uprav u Krešimirovo doba Biograd postignuo bio vrhunac svojeg razvitka gradskog. U Kolomanovoj izpravi 1102 god. zove se on »*urbs regia*«, a nakon razorenja po Mlečićima, broji se 1185 tek kao župa skradinske biskupije⁴. U suvremenim izpravama zove se *castrum* samo Šibenik⁵, koji je to onda i bio. U trogirskoj zakladnoj listini 1064 god.⁷ dobro se razlikuje trogirski grad (*civitas*) od trogirske tvrđjave (*castrum*), te se kaže u početku: »*ciuitatis uero traguriensis regente cathedram Johanne uenerabili episcopo*«, a dalje pak: »*Quod et affirmatum fuit ante notitiam prefati Johannis episcopi et Dabrone eiusdem urbis prioris et Mirce Bogoboyse ac Andree, nec non nobilium et ignobilium Tragurini castri*«. Dakle kad bi se i u Biogradu bio imao napose spominjati *castrum*, bio bi se prozvaio »in castro belgradensi« ili »belgradi«, ali ne kako u našoj izpravi stoji »in castro belgrado«, što je poput onoga, gdje se u Stjepanovoj izpravi iz god. 1088—89 piše »apud castrum Sabinico«, koji tada i nije bio drugo nego *castrum*⁸.

Pokojni dr. Rački u navedenoj svojoj razpravi o hrvatskoj dvorskoj kancelariji⁹ piše, da »Kada se je htjela izprošiti potvrda starije darovnice, onda je i dotična listina podastrta, da se tiem svaka sumnja ukloni«.

U zagrebačkom zemaljskom arhivu čuva se izvorna povelja kralja Kolomana od god. 1111¹⁰, kojom je rabskoj biskupiji potvrdio sve župe i medje, kako ih bijaše ustanovio kralj Petar Krešimir svojim privilegijem od 8 srpnja 1071 god. Prigodom izdavanja Kolomanove potvrdnice treba da je bila podastrta izvorna Krešimirova povelja, koja je bez sumnje obstojala. Nego pošto se župe i medje rabske biskupije kako su navedene u Kolomanovoj potvrdnici podpuno ne sudaraju sa župama i medjama iztaknutim u tobožnjoj izvornoj Krešimirovoj povelji od 8 srpnja 1071, koja se takodjer čuva u istom zemaljskom arhivu u Zagrebu, već se dapače bitno razlikuju, a ima toliko drugih razloga sumnje u izvornost te Krešimirove povelje, na-

¹ Rački o. c. str. 73.

² Rački, Doc. VII, str. 427 i 988 god.

³ " " o. c. str. 51, iz god. 1059 — str. 84 iz 1070 g. — str. 86 iz 1070 god.

⁴ Kukuljević, Cod. dipl. II, str. 5.

⁵ " " " " " " " 131.

⁶ Rački o. c. str. 66, 149.

⁷ " " " " " " " 63.

⁸ " " " " " " " 149.

⁹ Rad XXXV, str. 9.

¹⁰ Fotolit. animak u Vj. Klaića Povj. Hrv. I, str. 145.

meće se po sebi misao, da je ona u kašnje doba patvorena bila od osobâ, kojima treba da su makar s kojega razloga bile na uhar u njoj sadržane promjene.

U Kolomanovoj potvrdnici, gdje se kaže: »assentimus et quantum ad nos pertinet confirmamus arbensi ecclesie suas parochias . . . . . sicut semper didicimus habuisse per priuilegium cressimiri regis et idoneos testes quos paulus eiusdem ecclesie presul induxit« nijesu navedene župe kao na sačuvanoj Krešimirovoj. Do rieči »copriue« u Kolomanovoj povelji su doslovce navedene župe onako kao na Krešimirovoj, ali na Kolomanovoj ne ima onog dodatka: »et ecclesia sancti georgij in rawna« a sliedi na njoj pak »cissam«, a ne »Kissam« i »suis cum terminis« a ne »pertinentijs«. Ne ima na Kolomanovoj ni onog umetka Krešimirove: »tantum retinentes de iure suo paucas uillas . pagi . pečani . murowlani . wlasici . quas et si pro malo habet nouo dedimus episcopo nonensi«. Da je tako stajalo na izvornoj Krešimirovoj povelji, bilo bi to prenešeno i na Kolomanovu, u kojoj kaže, da se potvrđuju župe, što ih je rabska biskupija vazda imala polag povelje kralja Krešimira i valjanih svjedoka biskupa Pavla, od kojih su se bar stariji mogli dobro spominjati, da li je otrag 40 godinâ biskupija zbilja imala takove župe i takove medje, kako se navode na Kolomanovoj potvrdnoj povelji. Za svjedoke su pak navedeni: Krešencij nadbiskup splitski, Anastazij kninski biskup, Ivan biskup trogirski, Bon biskup biogradski, Marko biskup zadarski, Dominik biskup krčki, Petar biskup osorski. Kad nije prenešeno, to znači, da obstojeća nije ona izvorna Krešimirova povelja, već druga patvorena i podmetnuta mjesto nje. Pečat, kojim je obskrbljena obstojeća rabska listina, mogao je lako biti po otisku snimljen sa pravog izvornog pečata i patvoren.

A nije ni to povjestnički utvrđeno, da je 1071 g. obstojala ninska biskupija. Njezino uzpostavljenje sliedilo je tek na splitskom crkvenom saboru 1070 g.¹, kako priča Toma arhidjakon. Nego dr. Rački na tu Tominu viest udara opazku, da se Toma vara, jer da se je to dogodilo još prije 1070 (rect. 1071) g., kako da potvrđuje biogradska Krešimirova privilegija rabskoj crkvi, i isti Tomo nadbjakon, koji na drugom mjestu, pripoviedajuć o saboru splitskom 1045 g., kaže, da zadarska crkva nije imala mnogo župâ, radi susjedstva ninske i biogradske biskupije. Mnenje dra. Rački-a slabo je osnovano: prvo zato, što je spomenuta Krešimirova biogradska listina, kako vidimo, veoma sumnjiva, a drugo, što je Tomina viest prije svega tek u obće izražena, a ničim nije posvjedočena, a zatim što je ona u očitu protuslovju s onom vjerojatnijom gori navedenom ob uzpostavljenju ninske biskupije na splitskom saboru 1075 god., i ako dr. Rački misli, da bi moglo biti, da je tada to uzpostavljenje samo za prvi put sinodalno potvrđeno. U vjerodostojnoj

¹ Rački, Doc. VII, str. 210.

Krešimirovoj listini, izdanoj u Šibeniku 1066 god.¹ spominje se Rainerius »episcopus Croacie«, a to je naslov, što ga je u to doba nosio kninski biskup, po istom Tominom izvješću, koji kaže, da u saboru splitskomu 1045 god.: »Voluerunt etiam Chroatorum reges quasi specialem habere pontificem, posueruntque sedem eius in campo in ecclesia sanctae Mariae uirginis iuxta castrum Tiniense«². Dakle biskup Rainerius uveden za svjedoka na prepisu iz XII v. izprave iz god. 1060. pod naslovom »nonensis episcopi«³, ne može da bude niko drugi nego isti hrvatski kninski biskup toga imena, kojemu treba da je naslov bio pogrešno prepisan, kako nam svjedoči i njegovo ime na interpolovanoj biogradskoj izpravi iz god. 1059, gdje isti Rainerius dolazi kao »chroatino episcopo«⁴, pa i na sumnjivoj izpravi iz god. 1065⁵. Vidi se po tomu, da prije 1075 god. ninska biskupija ne bijaše još uzpostavljena. — Oko god. 1062 izdaje kralj Petar Krešimir u Ninu potvrđnicu napisanu od Adama kaludjera »Chroatie electus episcopus«⁶. I taj bi Adam bio dakle izabran hrvatskim biskupom u doba, dok je još živio Rainerius, kojega nahodimo u toj časti u izpravama od 1059 do 1066 godine, što si ne možemo drukčije predstaviti nego tim, da se je: ili Rainerius bio štogod zamjerio dvorskim krugovima i samomu kralju, koji su ga zato želili sbaciti sa biskupske stolice i izabrali Adama za novog biskupa, koji međjutim nije bio potvrđen od Svete Stolice; ili da je ninska izprava, o kojoj je dr. Rački cienio da je izdana oko 1062 god., napisana baš početkom 1059, kad se možda doznalo, da nije S. Stolica potvrđila Adamov izbor, pa je zar tada izabran i potvrđen Rainerius. Svakako tada još nije bilo biskupije ninske. — I kirograf Krešimirov 1069 god. izdan je u Ninu, a napisan je po Anastaziju »chrouatensis episcopus«⁷ a ne »nonensis«. Po izpravama izdanim u Ninu 1072 god. gdje se kaže »Stefanoque (a to je zadarski) episcopante«⁸ i 1073 god. u kojoj piše, da je izdata za vladanja hrvatskoga kralja Krešimira, bana Zvonimira, biskupa zadarskoga Stjepana, a u Ninu župana Adamića, može se suditi, da je u to doba Nin pripadao zadarskoj biskupiji, jer da bude imao svojega biskupa, bio bi tim izpravama napose imenovan. Ako je dakle na spomenutoj izpravi iz god. 1060 Rainerius prozvan »nonensis« mjesto »chroatinus«, to je moglo po svoj prilici sliediti odatle, što se je kninski biskup, kao kraljev kancelar, nahodio često u Ninu sa kraljevom svitom. Najčistije se razumije po spom. Krešimirovom kirografu izdanom »in nostro nonensi cenaculo«, gdje je izpod imena kraljeva

¹ Rački, Doc. VII. str. 66.

² " " " " 200.

³ " " " " 59.

⁴ " " " " 54.

⁵ " " " " 65.

⁶ " " " " 63.

⁷ " " " " 74.

⁸ " " " " 92.

prvi podpisan Stjepan biskup zadarski, da tada nije još bilo uzpostavljenog biskupa ninskoga, nego da je Nin pripadao zadarskoj biskupiji, a u njemu se tad samo nalazio u kraljevoj sviti, kao kancelar, hrvatski (t. j. kninski) biskup Anastazij. Da je drugo biskup hrvatski (kninski), a drugo ninski, iztiče i iz izprave Zvonimirove izdane godinu dana nakon uzpostavljenja ninske biskupije (1076), gdje dolaze kao svjedoci i »(Petri) episcopi Chroatensis« i »Formini episeopi Nonensis«¹. Obadva su napose podpisana i na Zvonimirovoj g. 1087 u Kninu izdanoj listini².

Da vidimo sad kako se ima razumievati onaj izraz »Kissam suis cum pertinentijs« Krešimirove povelje, ili »cissam suis cum terminis« dotične Kolomanove potvrđnice. U izpravi iz god. 1071, dakle one iste, kad bi Krešimir kralj imao bit izdao povelju rabskoj crkvi, zovu se Pažani »Nos... Kessensis comunitas«, a kažu za ustanovljenje doba: »Tempore Cresimiri Dalmatorum ac Chroatorum regis et Dragi arbensis episcopi«; njihov je knez »Mazolino arbensi comite, qui noster est« dakle isti knez rabski, koji se podpisuje: »† Ego Mazolinus arbensis et kessensis comes«. Tom izpravom občina pažka predaje samostanu benediktinskomu sv. Mihovila na otoku Sušaku svoj samostan Sv. Petra »de Neumis« sa susjednim vrlcima i sa znatnim dohodcima, osjem dohodka pristavštine, koji da pripada rabskomu knezu, ali samo uz pridržanje prava rabske crkve, »salua tamen iustitia arbensis ecclesie«³, kao što naglasuje i sam rabski biskup Drago kad svomjemu potvrđujućem podpisu dodaje »saluo iure nostre sedis . . . « »in cuius diocesi donante donata sunt«. Na otoku Pagu obstojao je »castrum« t. j. utvrđeni grad Kessa«, o kojemu je dr. Crnčić polag Farlatia-a pisao, da je bio milju dalje Paga i da ga razvališe »Zadrani skupa sa Hrvatskim i Dalmatinskim banom Andrijem okolo 1200 godina, zašto bijaše Benetački. Pak Benetčani obzidaše i utvrđiše *Pag selo* . . . . ter od tada se i otok zove tako«⁴. Lucić (De regno etc.) piše pri kraju pogl. XII, da su Zadrani 1203 god. uništili kaštio Kessu. U Kolomanovoj potvrđnici ne ima govora o diobi otoka Kese ni o selu Pagu, pa je lahko razumljivo, da do te diobe mora bit došlo u poznija vremena. Tek u izpravi god. 1174 počimlje se otok zvati i Pagom, a grad na njemu zove se još »castrum Kesse«⁵, ali se u izpravi 1177 god. otok još zove »insula Kesse«⁶. Prvom spomenutom listinom daje mlet. dužd Sebastijan Ziani grad Kessu Rugjeru Maurocenu sinu Dominika kneza zadarskoga. I tu kaže: Kessu sa svojim imanjima i

¹ Rački, Doc. VII. str. 106.

² " " " " 145.

³ " " " " 199.

⁴ Najstarija poviest krčkoj, osorakoj, rabskoj, senjakoj i krbavskoj biskupiji, Rim 1867, str. 18.

⁵ Kukuljević, Cod. dipl. II, 92.

⁶ " " " " 97.

pripadnostima sve do luskoga polja, dakle sjeverni dio otoka »usque ad campum Lonis quod est versus Arbes«. U drugoj pak tvrdi Rugjer, da je njegovom knežinom otok Kesa počimljuć od stupová »Canulis et Bar . . um, ab introitu ve . . Pagum« možda od ulaza u pažku uvalu. U istoj pak izpravi s druge strane tvrdiše Rabljani, da su od nazad dviesta godinâ i više posjedovali i obradjivali otok Kessu. Vidi se dakle po tom, da su Rabljani po Krešimirovoj privilegiji i po Kolomanovoj potvrdnici posjedovali cijeli otok Pag, odkad ga je rabskomu biskupu podčinio bio kralj Petar Krešimir, na način kako izpada iz onog diela njegove povelje, kojega je prepis doslovce prenešen u Kolomanovu potvrdnicu.

Ocjena vanjskih biljegâ.

Ob upitnoj listini piše dr. Rački: »Osobito je čista i čitava koža rabske listine Petra Krešimira, izvana žućkasta a iznutra bjelkasta, liepo ugladjena i bez svake pukotine, koja se kadšto uz onakovo priugotavljanje kože nije moglo izbjeći«¹. Ostale nam dohranjene izprave na kvieru iz vremena pod-pune hrvatske samostalnosti sve su manje ili više pobabane, manjkave, razdrte, razpucane, moljcima progrizene, zgužvane, izlizane, izmrčene, dielomice iztrunute. Ako se je jedino ta biogradska izprava tako dobro sačuvala, da svakomu u oči upada njezina zamjerna cjelovitost, to daje povoda sumnjati, da nije toliko stara, nego da potiče iz mladjeg doba, t. j. da nije suvremena Petru Krešimiru kralju, pa da se je zato i mogla lahko da bolje sačuva.

I ako je ova izprava poput izvorne Zvonimirove² i one Stjepana II.³ ravnalom nabrazdana, to su na njoj brazde nemarno i krivo potegnute, niti su svekolike strogo istosmjerne, kako je to na one druge dvie i na svim drugim suvremenim izpravama⁴, a još bolje na suvremenim rkp. knjigama⁵, te je na njoj neviešti pisar više puta zagazio pismom preko brazde.

Pok. dr. Rački (u nav. razpr. u »Radu«) navodi po Wattenbachu pravilo, koje je imalo vriediti i vriedilo je i za pisare hrvatske dvorske kancelarije: »scriptura, litere, regulis orthographie observatis, una manu et eadem, sine omni vicio rasure in loco suspecto, incausto non discoloriter nigro, aliis coloribus exclusis, a primo usque ad ultimum equali formata ductu scribatur, lineali grossetur, legibiliter comprimatur, ut nec sit nimium sparsa nec nimium compressa, nec deformis, set correcta pleniter et equalis«⁶,

¹ Hrv. dvorska kancelarija u „Radu jug. ak.“, knj. XXXV, str. 32.

² Vidi snimak u knj. Klaić Povj. Hrv. I, str. 117.

³ „ „ „ „ „ „ „ „ „ 121.

⁴ „ snimke „ „ „ „ „ „ „ „ 87, 102, 103, 113.

⁵ Starohrv. Prosvj. God. I, sv. 1, str. 17 i God. VII, sv. str. 2.

⁶ Dr. Rački, Spom. razprava u „Radu“ XXXV, str. 48.

te dodaje: »I sbilja pismo na listinah hrvatske dvorske kancelarije jest pravilno, čisto ukusno, da se odanle zaključiti može, koliko se u njoj pazilo na spoljašno lice pisma i na vanjštinu njezinih izprava«. To se sve ne može da kaže ob upitnoj Krešimirovoj listini. Ona nije pisana onako pomnjivo, »pravilno, čisto ukusno«, kao ostale listine hrvatske dvorske kancelarije. Ona nije »sine omni vicio rasure iu loco suspecto«, jer je pisar dosta nevješt. Na početku treće brazde izpred rieči »arbensis« bio je pogrešno pisao neko drugo slovo, te ga je odstrugao, a njegovo mjesto mu je ostalo prazno. Na više mjestâ ima popravljivanih i ružno napisanih slova, kao na 6. brazdi u rieči »retinentes«, gdje je prije bilo napisano »retinentes«, pa je popravljeno »retēntes«, ali tako, da je ostao trag slova *i*. Na istoj brazdi je nezgrapno pisano slovo *o* u rieči »suo« i *pau* u rieči »paucas«; na 9. brazdi su rieči »uim inferre« bledo i lagano pisane, kao na odstruganom mjestu, gdje je prije moglo bit pisano nešto drugo; na predzadnjoj brazdi je neobično zamotan gornji, obli dio slova *p* u pokraci »per«. Slova su često sad veća sad manja, a ne »equali formata ductu«. Tako n. pr. na 5. brazdi su prve dvie rieči manjim slovima napisane, nego li sljedeće; na 6. brazdi su rieči »paucas« i »nou« pisane većim slovima, a »pagj« i »et si pro malo habet« manjima. Osma je brazda skoro svakolika pisana nešto manjim slovima; u 9. je manjim slovima pisana rieč »aliquo«.

Naša biogradska Krešimirova listina privilegija rabskoj crkvi pisana je latinskim slovima, tako zvanim »scriptura minuta erecta«, kako bi se na prvi mah reklo, iz XI vieka. Ali ako se poblize promotri to pismo i pomnjivo sravni sa izpravama i knjigama iz XI vieka, odkrivaju se na njemu tolike razlike, da ga tom zemanu nije nikako moguće pripisati; u drugo kakvo kašnje doba takodjer po svojem obilježju ne može da pristane, ne preostaje dakle drugo, nego proglasiti ga slabo uspjelom patvorinom iz XII ili XIII vieka.

Toliko na svim domaćim izpravam i knjigam pisanim latinskim pismom »minuta erecta«¹, koliko i na onim pisanim longobardsko-beneventanskim pismom² na dnu zadnje noge stovâ *a*, *i*, *m*, *n*, *u*, a često i slova *h* okreće se koso uzbrdo tanka crtica, koje na tim slovima nigdje ne ima na upitnoj listini. Takovo oskudica je uprav uzrokom, da to njezino pismo prima osobito neko kusasto i posebno obličje, kojemu ne ima slična u suvremenim rukopisima. Svi ostali poznati nam domaći rukopisi XI v. pisani pismom »minuscule erecta«, sasvim dosljedno i bez iznimke, upotrebljavaju upravan oblik slova *d*, počim je oblo *d*, sa štapom nagnutim na lievu stranu, opet

¹ Savinina izprava iz 1034 g. (Snimak u knj. Klaić o. c. I, 95); rkp. zagr. nadb. knjižnice (Snimak u knjizi VII »Starina« jug. akad. zn. i umj. Tab. III); dva kodeksa u knjižnici oo. Konventualaca u Šibeniku (Snimak u »Starohrv. Prosvj.« God. I. br. 1, str. 17 i u ovom broju str. 66).

² Snimci u knjizi Klaić o. c. str. 102, 103, 113. 121.

dosljedno upotrebljavano na svim gori spomenutim domaćim izpravama pisanim longobardsko-beneventanskim pismom. Upitna izprava odalečuje se od toga pravila, te dosljedno i osamljeno upotrebljuje oblo *d*. Tek u domaćim izpravama XII vieka uvedeno je takovo *d* i na pismu »minuta erecta«¹. Slovo *a* na upitnoj izpravi pisano je nedosljedno, na toliko različitih načina; ali većim dielom sa glavnim potezom nagnutim put lieve strane, više puta i prelomljenim, a polukružnom prednjom stranom, koja ponajviše zahvaća svojom širinom veći dio glavne crte. Na ostalim spomenutim rukopisima stoji glavna crta slova *a* okomito, a prednja polukružna crta zahvaća samo od prilike donju polovicu okomite crte.

Dr. Rački u spomenutoj svojoj razpravi ovako piše o takozvanom repatom slovu *e* (e), koje zastupa dvoglas *ae*: »U starijoj listini Kriesimirovoj dolazi *e* u ovih rieči: andree, eccl(esi)astico, ecclē, hēe, nrē, abbē que, hēc. U mladjoj Kriesimirovoj (t. j. o kojoj je govor u ovoj razpravi) listini dolazi samo jednom ecclē, inače ga zastupa čisti *e* i ondje, gdje bi se *ae* = *e* imalo pisati: rome, eccle, que, dicte, curie, sancte, predicte, nostre cartule. iustitie« — te nastavlja: »Prema tomu moglo bi se skoro posumnjati, nije li na onom jedinom mjestu rep izpod *e* kašnje dodan, tē i jest takav, da se jedva razabire. Zanimivo je, što i u onoj starijoj listini, gdje se *e* rado piše, pripis druge ruke nad poderanimi riečmi »sce romane« izostavlja rep pišući »sce romane«. *Taj pripis naliči veoma pismu one druge mladje Kriesimirove listine.* U onih dvih drugih kraljevskih listinah longob. pisma upotrebljava se takodjer *e*: »ecclē. mariē, cenobii, p̄fatē, abbatissē« itd., ali takodjer cenobii«². Po onoj dr. Rački-ovoj rečenici, koju sam navlaš podcrtao, doznajemo za dvie stvari: prvo, da je starija Krešimirova listina, koje je pisar rado upotrebljavao repato *e*, već poderana bila, kad je drugom rukom pisano ono »sce romane« bez takova *e*, pa da je moralo proći dosta vremena od izvornog pisma do pripisa; drugo, da to pismo naliči veoma pismu druge, t. j. prieporne listine. O razlici pisma malo prije se je bio dr. Rački izrazio, da su »pismena starije listine viša i okruglija od onih u drugoj listini, koju je djakon Ivan pisao«, i da se »iz lica ovoga pisma razabire, da su pisane od različitih pisara«. Da bude te opazke blagopokojni dr. Rački doveo u sklad sa sliedećim, a gori već iztaknutim o repatom slovu *e*, bio bi zaisto morao zaključiti, da su obe listine morale biti ne samo pisane od različitih pisara, nego i u različitim vjekovima. — Wattenbach piše³. da dvoglasa *ae* ili njegove zamjenice *e* nestaje već u XII stoljeću u Italiji, u Njemačkoj u XIII. Kao što i formatom i položajem i utvrđenjem pečata, opetovanjem indikcije i samo donekle jednim dielom

¹ Kolomanove potvrđnice snimak u Klaić o. c. str. 145.

² Nav. razp. u „Radu“ XXXV, str. 34.

³ Anleit. z. lat. Pal. 49.

sadržaja, tako se i porabom čistog slova *e* mjesto dvoglasa *ae* ili njegove zamjenice *e*, slaže se upitna listina sa dotičnom Kolomanovom potvrđnicom 1111 god. I na ovoj je čisto *e* dosljedno rabljeno mjesto dvoglasa *ae*. Na upitnoj izpravi mjesto veznika *et* sedam puta je upotrebljena tironijanska nota *ꝛ*, a osmi put na dočetcu rieči »habet«. Inače stoji na njoj mjesto *et* četiri puta pokratice *&*, koja se za 5. put pojavljuje kao dočetak rieči *silicet*. Ta se tironijanska nota ne nahodi na nijednoj drugoj domaćoj izpravi iz XI vieka, dosljedno je upotrebljena na spomenutoj Kolomanovoj potvrđnici, dočim Watteubach¹ iztiče, da se ona pojavljuje u XIII vieku. Njezina bi dakle poraba na Krešimirovoj povelji bila preuranjena. Vidi se zato i po tomu, da je ona kašnje napisana, a da joj je pisaru bila pred očima Kolomanova potvrđnica.

Upada u oči na upitnoj listini prečesta poraba nadpisanog slova *s* pri kraju rieči. Ono se tako upotrebljeno nahodi na njoj sedamnaest putâ, i to ne samo u dočetcim *sis* ili *is* kao na spomenutoj Kolomanovoj potvrđnici, na kojoj se uahodi samo deset putâ, i to jedino na podpisim svjedokâ na dočetcim njihovih naslova: *waradensis*, *collocensis*, *arbensis*, *spalatensis* itd., a od ostalih samo u rieči »comitis«. Na toj Krešimirovoj listini nahodi se nadpisano *s* i za dočetke *es* i *as*, a, što je uprav zamjerno, premda je u njoj osam puta upotrebljena poznata pokratice *^* za dočetke *mus* i *bus*, nahodi se na njoj nadpisano *s* i za dočetak rieči »firmamu^s«. Nadpisano *s* ne nahodi se na rukopisnim domaćim spomenutim kodeksima, ni na drugim domaćim izpravama iz XI vieka; vrlo je dakle sumnjiva njegova obilnost, kao što i uobće sva preobilnost pokratice na upitnoj Krešimirovoj listini.

Samo na domaćim izpravama iz XI vieka pisanim longobardsko-beneventanskim pismom nahodi se uz kratko *i* često upotrebljeno i ono sa krivim produženjem izpod brazde put lieve strane. Takova produžena *i* ne ima na nijednoj domaćoj izpravi ni kodeksu pisanom u XI vieku pismom »minuta erecta«, dočim se ono nahodi na upitnoj listini u riečima: *indicijone* (dva puta), *privilegium* (dva puta), *latjne*, *pertinentijs*, *datjonis*, *assentjonisque*, *iustijtje*, *ljtteris*, *preljbate*, *assentjentes*, *sanctjmus*, *ljbras*, *Regalj*. I to joj je dakle sumnjivim biljegom.

Slovo *h* na toj izpravi ne ima stalna oblika. Na prvoj brazdi u rieči »*ihu*« je kratka nožica jače skučena, a donji joj je dio podvijen dosižuć uprav do brazde. U drugoj brazdi, u rieči »*chroatorum*« je ta nožica okomita, tako da *h* ostaje doli posve otvoreno; dočim na 4. br. u riečima »*habeat*« i »*parochias*« skučuje se ta nožica i produžuje se izpod brazde, kao na nikakvoj drugoj dom. izpravi ni kodeksu XI vieka, gdje je često

¹ O. c. str. 48.

do brazde dosižućoj nožici dodana uzbrdo okrenuta tanka crtica, kao što sam spomenuo za slova *a*, *i*, *u*, *m*, *n*. O tom produženju nožice slova *h* izpod brazde piše Wattenbach¹, da se počimlje javljati tek svršetkom XII vieka. I zbilja onakova *h* kao na upitnoj listini ne ima ni na spomenutoj Kolomanovoj potvrđnici, ni na Ladislavovoj povelji, nego ga nahoeimo tek na povelji kralja Bele II od god. 1193², baš kako piše Wattenbach.

Ciela ova biogradska listina pisana je nekim u XI vieku neobićno debelim i tupim perom, ali su napose slova *w* u riećima »rawna«, »murow-lani« i »wlasici« upravo i debela i nesgrapna, a u dvie prve rieći još i viša od drugih slova. To se slovo tako samim debelim crtama napisano nigdje ne nahodi. Na drugim domaćim izpravama i kodeksima XI v. uobće ja niesam ni našao toga slova, nego najprije na spom. Kolomanovoj potvrđnici, pa na spom. Ladislavovoj, ali i to samo u početku, a ne po sredini rieći, kako na biogradskej povelji rabskej crkvi. Na te dvie izprave su pak slova *w* posve liepo pisana i sastavljena na izmjence od crta debelih i tankih. Vidi se na tim slovima biogradskej izprave, da su pisana nesjegurno i slućajno, jer za njih patvarać nije nalazio uzorka u rukopisim XI vieka.

U rieći »Ego« upitne listine upotrebljen je za veliko E oblik minuskule karolinžkog slova *€* sa jezićcem, doćim svi ostali domaći rukopisi za taj slućaj upotrebljuju uncialni oblik slova, t. j. *€*,

Sam blagop. dr. Raćki opazio je bio, da je na toj biogr. listini rieć »priuilegium« na predzadnej brazdi imala prije pokraticu *p'* = *pri*, pa je ipak pisan cieli slog »pri«, te je onda posjećen znak pokratice +. Treba opaziti, da je na češće spomenutoj Kolomanovoj potvrđnici rieć »priuilegium« pisana obadva puta sa pokraticom *p'*, a na ovoj Krešimirovoj bez nje.

Bezpotrebno i nigda drugovdje ne npotrebljeno je i ono drugo nadpisano *e* u pokratici rieći *pape*.

Ima na toj upitnoj izpravi i neobićnih ortografskih pogrešaka. Tako je velikim R pisana rieć »regali«, što nijesu ni prepisali, ni izlaknuli, ni Kukuljević, ni Raćki, ni Klaić na navedenim mjestima. U rieći »arbensi« slovo R je veliko (majuskula), doćim su navedena tri naša povjestničara prepisala tu rieć sa velikim početnim slovom A. To opaža i dr. Raćki u navedenoj svojoj razpravi³, te kaže: »Velika pismena rabe početkom rieći; samo u Kriesimirovoj od god. 1071 piše se veliko R na kraju prve slovke u rieći arbensi (aRbensi)«.

Veliko slovo Q je na ostalim domaćim izpravama iz (XI v.) hrvatskej

¹ O. c. str. 51.

² Klaić o. c. str. 179.

³ „Rad“ XXXV, str. 34.

kraljevske kancelarije pisano tako, da uz O dolazi s desne strane podulji okomit stupac (Q), dočim je na biogradskoj napisano kao na Ladislavovoj izpravi (1133 g.) t. j. Q, ali samo nespretno i nejasno spojenim vodoravnim jezičcem.

U kratko da zaključim, kazat mi je, na temelju navedenih opazaka: Ni po vanjskim ni po nutrnjim biljezima ne mogu da vjerujem u autentičnost Krešimirove biogradske listine privilegija rabskoj biskupiji dneva 8 srpnja 1071, koja se čuva u zem. arhivu u Zagrebu: nego cienim, da je to na temelju drugih Krešimirovih izprava, te Kolomanove potvrđnice izgubljene izvorne Krešimirove povelje, koja je morala obstojati, svršetkom XII ili početkom XIII vieka patvorena izprava.

U Korčuli, na Spasovo 1903.

Frano Radić.

Sredovječni nadpisi.

A. Nadpisi dubrovački.

Priobčuje Vid Vuletić-Vukasović.

(Nastavak. Vidi Broj 1. ovog časopisa, God. VII.)

XXVIII.

✠ . S . DE GIRO FILI
O · DE ALEXIO : DV
Ω OMNIBVS SΩ
IS : M̄CCCLXIII :¹

Vap. okvirić šir. 0,33 m.; vis. 0 19 m.

Natpis je u *Klausturu Male Braće* u Dubrovniku. Ukresan je s južne strane — na pločici u oboru.

Ovdje je, sve jedna do druge, sedam sličnih pločica, ali su natpisi otučeni, te se pozna na jednoj da je iz XIV. v.

U sličnu je okviru velikijem pismenima:

. S . S . T .

XXIX.

S . D . RADIR ·
VISNICH · C̄V
ORIBVS : SV
IS .²

Natpis je na zapadnomu pilovu.

Vap. okvirić šir. 0,26 m.; vis 0,18 m.

¹ Čita se: *S(epultura) de Gino fili-
o · de Alexio : cu-
m omnibus su-
is : M̄CCCLXIII : ·*

God. 1322. u *Lib. Ref.* spominje se *dominus Matheus de Alexio*, a u natpisu je samo prosto ime.

² Čita se: *S(epultura) · d(e) · Radin ·
Visnich · cu(m)
O(m)nibus : su-
is .*

Poznata je zemlja „sveti Jakob od Višnice“, biva manastijer oo. sv. Benedikta, (kod Dubrovnika).

XXX.

✠ : S : DE : MAR
IN : CAMARD
ER : FILIO : DE
: DRAGAR : DE
: TVPSA : CVM
ORIBVS : SV : IS :¹

u sv. HR

Okvir vap. nazupčan šir. 0,26 m.; vis. 0,20. m.

XXXI.

. S . DE . BOGDAR .
LVPCHOVICH
. QV³ . OMIBVS
. SVIS²

u sv. HR

Vap. okviric šir. 0,26 m.; vis. 0,22 m.

Dva su natpisa otučena, a na jednomu se pozna, da je iz XV. v.

Jedan je okviric bez natpisa, a na ovećoj je ploči zvijezda repatica i golemo slovo B. Na postavku je pilova u okviru oskočen pogolem krst ✠

Malo odalje je u vap. okviru šir. 0,35 m.; vis. 0,20 m. (pogolemijem slovima):

IHS . XPS
MARIA

I ovdje su dva otučena okvirica.

XXXII.

S · D · PRIBCO MARAR
GON · FILIO DE RA
DOIE · QŪ OM(?)BZIS
SZIS³

u sv. HR

Vap. okvir šir. 0,32 m.; vis. 0,18 m.

Sa sjeverne strane obora.

¹ Čita se:

† *S(e)ultra* : *de* : *Mar-*
in : *Camard-*
er : *filio* : *de*
: *Dragan* : *de*
: *Tupsa* : *cum*
o(m)ribus : *suus* :

Tušići su selo u Konavlima. — *Komardar* je *kasapin* (mesar). Ovo je španjolska riječ. — U „Lib. Ref.“ spominje se god. 1324. *Andrea de Tupsa*.

² Čita se:

. *S(e)ultura* . *de* . *Bogdan* .
Lupchovich = *Ljupković*
. *cum* . *omnibus*
. *suus* .

U „Lib. Ref.“ nije poznato *Bodan*, nego *Bocdan*, t. j. *Bogdan*.

³ Čita se:

S(e)ultura . *d(e)* . *Pribco Maran-*
gon . *filio de Ra-*
doie . *cu(m) om(ni)bus*
suus

U *Pribco* je P kao u svezi sa T, pa bi se moglo čitati i *Tribco*. Poznato je *Pribislav*, a u „Lib. Ref.“ *Iribil*.

XXXIII.

S : DE · MAROIE · M	u sv. HR
HRARON FILIO D'	u sv. HR, HR, D zarezano.
RADOSLAV PET	u sv. AV
RER CVM OB' SUI ¹	

Vap. okvir šir. 0,33 m.; vis. 0,18 m.

XXXIV.

S. D. BRANCO FI	u sv. HR
LI LEPISTRE	
BODAN FILI	
Ø MILOSLA	
CŃ OMIBUS SA	
IS ²	

Vap. okvir šir. 0,26 m.; vis. 0,22 m.

XXXV.

S. D. RAICO
DOBRECIMIR³
// // // // //
// // // // //

Vap. okv. šir. 0,25 m.; vis. 0,25 m.

XXXVI.

. S. D' MICO} · ST ·	
OIDOIC · CŃ · fRŃ	
TRBŃ · ERIBŃ · SUI ⁴	u sv. TR, BR

S druge strane obora. Vap. okv. šir. 0,25 m ; vis. 0,15 m

¹ Čita se: *S(epultura) : de · Maroie · M-arangon filio d e) Radoslav pet-rer cum o(mni)b(us) sui(s)*

² Čita se: *S(epultura) . d(e) Branco fi-li(o) Lepistne Bodan fili-o Milosta(vi) cu(m) om(ni)bus su-is*

³ Čita se: *S(epultura . d(e) . Raico Dobrecimir // // //*

U dnu je okvir teško obljepljen vapnom.

⁴ Čita se: *S(epultura) . d(e) Micos . St-oicovic . cu(m) fra-tr;i)bus . ered(i)bus . (que) suis* u „Lib. Ref.“ je *Micoch*.

XXXVII.

S // // PAVLO
O // // OGOSAV
E // R // DIBVS.¹

s naopaka Li

Utorak u kadrmi šir. 0,28 m.; vis. 22 cm.

XXXVIII.

VLCRVM. PBRI
RI. RADI CVM
/IBVS SVIS
LXXVI²

XXXIX.

MDCCCXXXVIII // // //
P̄S. BR. NICOLAUS // // //
ET NOBILES AECCL // // //
D̄NI MATHEUS // // //
ET MARTOLVS // // //
O OMISOB // EV (?) // //
ES TESTAMENTI // // //
O AT. T // LIS // // //
GOLI EBO // D³ // // //

Cetiri su crte sasvim isoljene (izlizane). Vap. ploča vis. 0,62 cm.; široka 0,48 cm. Ovaj je natpis na oboru ispred stare farmacije (apoteke) Oo. Malobračana.

- ¹ Čita se: *Sepultura) . . (de) . Paulo
(fili)o de (B)ogosav
... (e)r(e) dibus.*
- ² Čita se: *(Sep)ulorum . p(res)b(ite)ri
... ri . Radi cum
(omn)ibus suis
(MCCC)LXXVI*
- ³ Čita se: *MCCCXXXVIII . . . .
P(re)s. b(ite)r . Nicolaus . . . .
et nobiles aeccl(esiae) . . . . .
d(omi)ni Matheus
et Martolus . . . . .
.....
es testamenti . . . . .*

Martholus i Martoliza spominje se u „Libri Reformationum“ XIV. v. Spomenuti natpis ovjekovje-
čuje kakvu nadarbinu, a baš spomenute godine Malobračani su primili manastjer, to kako piše Kuzmić:*

„Per motivi finora non bene chiariti dall' Istoria circa l' anno 1437 i Conventuali vennero espulsi
da Ragusa, ed il Convento ritornò ai Minori Osservanti, che iu appresso lo abitarono senza interruzione
fino al presente.“**

* Cenni storici sui *Minori Osservanti di Ragusa* ecc. P. Giovanni Evangelista Cusmich —
Trieste 1864. pag. 14.

** La causa di questa espulsione de' PP. Conventuali da Ragusa la danno le tre teste sotto il
pedestallo della status lapidea di S. Biagio sopra la porta grande del ponte di legno, nell' entrare
dalle Pille nella città, e sono una testa in mezzo d' un Padre Conventuale, con altre due di monache,
li quali tutti e tre come si vedono furono presi nell' Apostasia, e persero iusieme colla libertà ancora
la vita, e per la memoria dei posteri fu posto quell' obbrobrioso specchio“. Il P. Zechinich non appoggia
tale narrazione sovra alcun documento . . . . Ovo je pučka priča, te zanima folkloristu, jer je spomenuta
grupa *prosto figuralni uresni motiv*, a ništa drugo i ne spominje kakvu zgodu iz Dubrovačke historije.

XL.

. S . D' . PRIBISAV ET
DE . RADOSAV // VTI
SCENOVICH DRZ .
HEREDIBVZ . S .¹

Vap. okvir šir. 0,44 m.; vis. 0,22 m. Natpis je u oboru ispred stare farmacije.

XLI.

SEPULTURA .
DE NIXA .
MILOSEVICI .
QVN . OMNIBVS ///
SVIS . MCCCCLXXI²

Natpis na vap ploči, te je izvagjena iz crkve na Dančama, a sada je prislonjena uz vrata grobišta.³

XLII.

. S DE . RATCHO
. CHOSAGLICH . C ////
. OMNIB . C . S . SUI ////
CCCCII : I ∞⁴

Utorak ploče od vapnenjaka na naslonu (uza stup) prama voštarnici u dvorištu. Male Braće. To je ulomak nadgrobne ploče dug 0,49 m., širok 0,49 m. Okvir je izlizan. Poznato je prezime Kosarić, ali nije *Kosaljić*.

¹ Čita se: *S(epultura) . d(e) . Pribisav . et .
de . Radosav // Uti-
scenovich cum .
heredibus . s(uis) .*

God. 1357. u „Lib. Ref.“ spominje se *Mlados Utesenovich*, a god. 1347. *Bratan Vtesenovich* (malefactor).

² Čita se: *Sepultura .
de Nixa .
Milosevici .
Qun . omnibus
suis . MCCCCLXXI*

³ U grobištu je u kadrmi utarak pletenice iz XI. v., a sličan je motiv isto u kadrmi ispred hospicija iza *Tri Crkve* (na Boninovu).

⁴ Čita se: *. S(epultura) . de . Ratcho
. Chosaglich . C(um)
. omnib(us) . c(ari)s (?) . sui(s) (M)
CCCCII .*

U crkvi Bl. Gospe od Zdravlja na Dančama.

S desne je strane otara na Dančama prije ulaza u otarište :

XLIII.

DIVÆ MARIÆ VIRGINI
S . C . DECRETO AD PAVPERVM SFPVL .
EX ÆR . PVB . DOTIBVS .
VIII . IDVS DECEMBRIS . MCCCCLVII .
. D .

Ploča od obična gusta vap. obrubljena. Slova su velika.

S lijeve je strane obična ploča vap. s natpisom iz spomenutoga doba :

XLIV.

QVIA RESPEXIT . HUMILITATEM
ANCILLÆ SVÆ
ECCE ENIM EX HOC BEATAM ME DICENT
OMNES GENERATIONES .

Pismena su velika.

Popis

naušnicâ (ukosnicâ, mingjušâ) „Prvoga muzeja hrv. spomenika“ u Kninu.

(Nastavak. Vidi God. VII. Sv. 1.)

- Br. 291/1. Srebrna, pozlaćena. Na karičici po tri jabučasta izkićena zrna, sastavljena od dvie polutke. Na svakoj poli zrna ima po četiri u filigranu izradjena prepolovljena listića, upiruća u tanku žicu, što na sredini sastavlja polutke. Među ovim listićima ima po jedna u filigranu izradjena šesterotračna zvjezdica, a sa svake strane zrna svodi se po četverolatičan cvietak. U razmaku medju zrnima karičica je omotana tankom žicom, na kojoj je nanizano pet redovâ pupicâ. Dobro saćuvana; 28 mm. premjera, 3 gr. težine. — Našasta gdje i predjašnje.
- › 291/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, ali joj je odvrnut jedan dio karičice pri saponu, 2·63 cgr. težine.
  - › 292/1. Sasvim jednaka onoj pod br. 138, ali od čitave naušnice ostala su samo dva zrna i dio razmaka izmedju drugog i trećeg zrna, ostalo je propalo. Dobro saćuvana; 1·13 gr. težine.
  - › 292/2. Sasvim jednaka onoj pod br. 138. Dobro saćuvana. 25 mm. premjera, 5·5 gr. težine.
  - › 293. Sasvim jednaka onoj pod br. 104, s razlikom, da ova ima samo jedno zrno. 20 mm. premjera, 1 gr. težine.
  - › 294/1. Sasvim jednaka onoj pod br. 184. 19 mm. premjera, 1·5 gr. težine.
  - › 294/2. Jednaka predjašnjoj; 19 mm. premjera, 1·5 gr. težine.
  - › 295/1. Jednaka onoj pod br. 186. Dobro saćuvana. 28 mm. premjera, 3·13 gr. težine.
  - › 295/2. Sasvim jednaka predjašnjoj. 28 mm. premjera, 3·13 gr. težine.
  - › 296/1. Jednaka onoj pod br. 206. Dobro saćuvana. 34 mm. premjera, 8 gr. težine.
  - › 296/2. Sasvim jednaka predjašnjoj.
  - › 297. Jednaka onoj pod br. 18. Dobro saćuvana. 25 mm. premjera, 3·5 gr. težine.
  - › 298/1. Jednaka onoj pod br. 291/1. Osrednje saćuvana. 29 mm. premjera, 2·47 gr. težine.
  - › 298/2. Jednaka predjašnjoj. 29 mm. premjera, 3 gr. težine.
  - › 299/1. Jednaka onoj pod br. 292/1. Dobro saćuvana. 18 mm. premjera, 1·63 gr. težine.
  - › 299/2. Jednaka predjašnjoj, ali s odvrnutom karičicom, težina 1·50 gr.
  - › 300. Slična predjašnjoj. Osrednje saćuvana. 18 mm. premjera, 0·63 gr. težine.
  - › 301. Jednaka onoj pod br. 178. Osrednje saćuvana. 23 mm. premjera, 1·50 gr. težine.
  - › 302/1. Jednaka onoj pod br. 164. Dobro saćuvana. 20 mm. premjera, 3 gr. težine.
  - › 302/2. Jednaka predjašnjoj. Dobro saćuvana.
  - › 303/1. Jednaka predjašnjoj. Dobro saćuvana. 23 mm. premjera, 3·50 gr. težine.
  - › 303/2. Sasvim jednaka predjašnjoj.

- Br. 304. Jednaka onoj pod br. 300. Dobro sačuvana. 18 mm. premjera, 1 gr. težine.
- » 305/1. Jednaka onoj pod br. 121, s razlikom, što je kod ove propao pancier. Dobro sačuvana. 45 mm. premjera, 7.75 gr. težine.
  - » 305/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, s razlikom, da je kod ove i dio karičice propao. Suviše uz navedene naušnice našast je u istom grobu i mali srebrni novac.
  - » 306/1. Jednaka onoj pod br. 110. Dobro sačuvana. 47 mm. premjera, 7 gr. težine.
  - » 306/2. Sasvim jednaka predjašnjoj. — Uz navedene naušnice našasta su dva odlomka zrna od koje druge naušnice. Br. 306/3 ima polovicu zrna, a 306/4 samo trećinu zrna, i to slabo sačuvano. — Suviše je još našasta u istom grobu mjedena vitica br. 306/5. Preko oboda iste vide se dva uzporedna prutca.
  - » 307. Jednaka onoj pod br. 13. 40 mm. premjera, 3 gr. težine.
  - » 308. Jednaka onoj pod br. 301. Dobro sačuvana. 20 mm. premjera, 1.75 gr. težine.
  - » 309. Jednaka onoj pod br. 138. Dobro sačuvana. 13 mm. premjera, 1.25 gr. težine.
  - » 310. Mjedena žica pri jednom kraju odlomljena. Slabo sačuvana. 13 mm. premjera. 1 gr. težine.
  - » 311. Jednaka onoj pod br. 6. Slabo sačuvana. 12 mm. premjera, 0.75 gr. težine.
  - » 312. Jednaka onoj pod br. 1. Osrednje sačuvana. 35 mm. premjera, 3 gr. težine.
  - » 313/1. Jednaka predjašnjoj. 13 mm. premjera, 0.38 gr. težine.
  - » 313/2. Sasvim jednaka predjašnjoj. 13 mm. premjera, 0.38 gr. težine.
  - » 314. Jednaka predjašnjoj. 15 mm. premjera, 1 gr. težine.
  - » 315. Jednaka onoj pod br. 186. Slabo sačuvana. Jedno zrno i karičica je propala, 0.88 gr. težine.
  - » 316/1. Slična onoj pod br. 164. Dobro sačuvana. 29 mm. premjera. 4.14 gr. težine.
  - » 316/2. Jednaka predjašnjoj, samo što je kod ove jedno zrno stučeno. 29 mm. premjera, 4.14 gr. težine.
  - » 317/1. Jednaka onoj pod br. 104. Osrednje sačuvana. 29 mm. premjera, 2.75 gr. težine.
  - » 317/2. Jednaka predjašnjoj. Slabo sačuvana. Karičica je propala, a zrna su razasuta 1.75 gr. težine.
  - » 318. Jednaka onoj pod br. 26. Dobro sačuvana. 29 mm. premjera, 3.25 gr. težine. — Uz navedenu naušnicu, našast je od modra stakla kolotur.
  - » 319/1. Jednaka onoj pod br. 312. Dobro sačuvana. 24 mm. premjera, 1.63 gr. težine.
  - » 319/2. Sasvim jednaka predjašnjoj.
  - » 320/1. Jednaka predjašnjoj. 23 mm. premjera, 1.65 gr. težine.
  - » 320/2. Sasvim jednaka predjašnjoj.
  - » 321. Jednaka predjašnjoj pod br. 318/1. Dobro sačuvana. 17 mm. premjera, 1.37 gr. težine.
  - » 322. Jednaka predjašnjoj pod br. 320. Dobro sačuvana. 26 mm. premjera, 3.50 gr. težine.

(Biti će nastavljeno.)

O. V. Marun.

Bibliografija.

Bullettino di archeologia e storia dalmata pubblicato per cura di Fr. prof. Bulić. Anno XXIV. Nro 6-7. Sadržaj: Starokršćansko groblje u Slanomu Dubrovniku. — Neobjelodanjeni nadpisi: Solin, Rt Marjana, Srinjine Poljica, Hvar. — Nadpisi iznova sastavljeni starokršćanskog groblja u Manastirinam. — Nadpisi iz Karina. — Ocjena djela „La Dalmatie de l' a. 1797 à 1815. — Dalmatinski dokumenti u Povjestničkom Arhivu u Jakinu. — Iz spisa Vieća u Spljetu. — Bibliografija. Starinarska iznašašća na Vignju. — Nro 8-9. Sadržaj: Neobjelodanjeni nadpisi: Klis, Solin, Donji Dolac Poljica, Tučepi u Primorju Makarskomu, Skradin, Podgradje Benkovca. — Imena i pečati tvornice na opekam nabavljenim od c. k. Muzeja u Spljetu g. 1901. — Nadpisi na predmetim od kovine nabavljenim od c. k. Muzeja u Spljetu u g. 1895-1901. — Ocjena djela „La Dalmatie de l' a. 1797 à 1815. — Dva dokumenta Conte Vieka Dandolo obćeg Providura Dalmacije. — Dokumentat odnosno na Samostan Sv. Domenika u Spljetu. — Odnosaži juridički privatni nad ostancim Dioklecijanove Polače. — Starinarska iznašašća u Kaštel novomu Trogira. — Starinarska iznašašća u Jesi na otoku Hvaru. — Popravak zvonika Stolne Crkve u Spljetu. — Naši spomenici u Središnjem Povjerenstvu za stare spomenike. — Nro 10-11. Sadržaj: Grobište „in horto Metrodori“ u Solinu. — Neobjelodanjeni nadpisi: Solin, Spljetsko Polje, Trilj. — Iznašašća odnosno na Polaču Dioklecijanovu u Spljetu. — Iznašašća starinarska u Kliškom Polju. — Vodovod Dioklecijanov medju Solinom i Spljetom. — Vrata „Terra ferma“ u Zadru od Samichele-a; utvrđjeni portal u Zadru. Vrata sv. Nikole pokraj Šibenika. — Iz „Zlatne Knjige“ Spljeta. — Starinarska iznašašća na Prukljanskom jezeru. — Ocjena djela „La Dalmatie de l' a. 1797 à 1815. — Izprava Nadvojvode Ernesta Faustu Veranciju. — Naši spomenici u c. k. Središnjemu Povjerenstvu. — Nro 12. Sadržaj: Iznašašća odnosno na starokršćansko groblje u Manastirinam kroz g. 1901. — Nadpis fragmentarni Gajana vjerojatno biskupa Solinskoga. — Iznašašća odnosno na starokršćansko groblje u Marusincu kroz g. 1901. — Ulomak češlja od šimširova drveta sa kršćanskom predstavom. — Imena i pečati tvornice na opekam nabavljenim od c. k. Muzeja u Spljetu g. 1901. — Svjetiljka iz tvornice kršćanske našasta u polju Kliškom. — Bibliografija: o pitanju sv. Dujma biskupa i mučenika Solinskoga. — Popis umjetnina nabavljenih god. 1901 od c. k. Muzeja u Spljetu. — Kazalo. — Anno XXV. — Nro 1-2-3. Sadržaj: Starinska iznašašća u perimetralnim zidovima staroga Solina. — Nadpis o „praefectura Phariaca Salonitana“. — Dodatak gornjemu članku. — Drago kamenje c. k. Muzeja u Spljetu nabavljeno g. 1901. — Opis svjetiljaka glinenih nabavljenih od c. k. Muzeja u Spljetu tekom g. 1901. — Ocjena djela „La Dalmatie de l' a. 1797 à 1815“. — Nekoliko rieči o dnevnu pokopa hrvatske kraljice Jelene g. 976 po Krstu. — Nekoliko primjetaba o nadpisu u crkvi S. Martina u Spljetu. — Naši spomenici u c. k. Središnjem Povjerenstvu za stare spomenike. Nro 4-5. Sadržaj: Neobjelodanjeni nadpisi: Spljetsko polje, Solin, Nadin, Vinišće kod Trogira. Ocjena djela „La Dalmatie de l' a. 1797 à 1815“. — Vjerovnice cara Maksimilijana II. biskupu Antunu Vrančiću itd. za ugovaranje mira sa Sultanom Selimom II. — Popravak Zvonika Stolne Crkve u Spljetu. — Spomenici starinski Spljeta i Solina u glavnoj Skupštini c. k. Austrijskog Arheološkoga Zavoda u Beču. — Naši spomenici u c. k. Središnjem Povjerenstvu za stare spomenike.

Nro 6-7-8. Sadržaj: Izkopine u bazilici biskupskoj grada Solina kroz godinu 1901. — Iznašašća odnosno na starinsko kršćansko grobište u Manastirinam kroz g. 1902. — Iznašašća odnosno na topografiju van staroga grada Solina. — Svjetiljke glinene rimske iz Nina, koje se čuvaju u Muzeju Sv. Donata u Zadru. — Povelja Cara Rudolfa II., kojom dariva Faustu Veranciju posjed u Petrovopolju Knina, na Muću i u Žrnovnici Klisa. — Naši spomenici u c. k. Središnjem Povjerenstvu za stare spomenike. Nro 9-10. Sadržaj: Neobjelodanjeni nadpisi: Klis, Solin. — Opazke k nekojim objelodanjenim Solinskim nadpisim. — Neobjelodanjeni nadpisi: Bribir, Zadar. — Nova starinarska iznašašća u Zadru i okolici. — Svjetiljke glinene rimske iz Nina, koje se čuvaju u Muzeju Sv. Donata u Zadru. — Ocjena djela „La Dalmatie de l' a. 1797 à 1815“. — Starinarska iznašašća u Lastvi. — Nro 11. Sadržaj: Neobjelodanjeni nadpisi: Tučepi Primorja Makarskoga, Vid Metkovića, Kamen pokraj Stobreča, Solin. — Sastavljeni nadpisi. — Imena i pečati tvornice na opekam nabavljenim od c. k. Muzeja u

Spljetu g. 1902. — Svjetiljke glinene rimske iz Nina, koje se čuvaju u Muzeju Sv. Donata u Zadru. — Ocjena djela „La Dalmatie de l' a. 1797 à 1815“. — Sarkofag starokršćanski predstavljajući prelaz Izraeličanā kroz Crveno More u Spljetskomu Muzeju. — Ocjena djela: Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters I. Th. — Iznašašća odnosno na Palaču Dioklecijanovu u Spljetu. — Kojemu se Otočiću odnosi zadužbina Šibenskoga plemića Petra Draganića i povelja Skradinskoga biskupa Nikole Martinušića od g. 1511. — Zakon na obranu Polače Dioklecijanove u Spljetu. — Knez Domald sklapa mir s Obćinom Trogirskom (g. 1243). — Anno XXVI. — Nro 1—2. Sadržaj: Nadgrobní spomenik *Pomponiae Verae* izvadjen iz perimetralnih zidova staroga Solina. — Opis svjetiljaka glinenih nabavljenih od c. k. Arheološkog Muzeja u Spljetu g. 1902. — Drago kamenje u c. k. Muzeju u Spljetu nabavljeno g. 1902. — Svjetiljke glinene rimske iz Nina, koje se čuvaju u Muzeju Sv. Donata u Zadru. — Posuda od *terra sigillata falsa* u Muzeju Sv. Donata u Zadru. — Ocjena djela „La Dalmatie de l' a. 1797 à 1815.“

Accessiones et correctiones all' Illyricum sacrum del P. D. Farlati di P. G. Coleti. Manoscritto inedito pubblicato per cura del prof. Fr. Bulić. Supplemento al „Bullettino di archeol. e stor. dalm.“ a. 1902—1904. Spalato 1902—1904. Coi tipi della Narodna Tiskara. — Prof. Dn. Fr. Bulić počeo je izdavati taj rukopis O. G. Coleti-a, koji mu je darovao monsig. Miho Faloci-Pulignani, obćeniti provikar Folinja, koji ga je našao medju spisima kardinala Aleksandra Barnabò u Folinju, koji bijaše prefektom Propagande pod papom Pijem IX. Kako sam prof. Bulić iztiče u predgovoru, taj će rukopis moći da podvrgne kritičnom istraživanju onaj, koji u svoje doba bude poduzeti kritičnu pregledbu Farlati-evog *Illyricum Sacrum*. Još dodaje prof. Bulić, da „se takav rad s dana na dan čini svedj nuždijim i želi se da bude poduzet čim prije na korist domaće povjesti“. Mi se od svega srca pridružujemo želji prof. Bulića, a uz to napominjemo, kako je za takovu radnju skupljao odavna podatke vele pošt. kanonik spljetske stolne crkve Dn Ivan Dević i kako smo mi dosta gradiva skupili za kritičnu pregledbu povjesti biskupa korčulanskih. Filologičko-historijski razred jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu bi jedini mogao da preduzme inicijativu za tako ozbiljan, tako zlamenit, a, u isto doba, tako potreban rad. Samo bi on mogao da sastavi nacrt programa za novo kritično izdanje *Illyricum sacrum* i da oko sebe okupi za to sposobne radnike iz krila akademije i iz raznih krajeva hrvatske domovine. Pitanje je postavljeno, i mi ga živo preporučamo i na srce stavljamo slavnomu historiku, veleuč. predsjedniku akademije, prof. Tadiji Smičiklasu.

Tabularium. Arhivi u Dalmaciji. God. I. Br. 4. Sadržaj: I. E. Böttner. — Arhiv S. Dominika. — Posebni dio Arhiva starinski spisa kod c. k. dalmatinskoga Namjestništva.

II. J. Alačević. Morejski rat od g. 1684—1699.

III. F. Divnić. Omegjašenje Dalmacije g. 1671.

IV. J. Alačević. Krize grada Makarske. I. Godina 1807.

Godina II. Br. 1. Sadržaj:

I. E. Böttner. Arhiv S. Dominika. Posebni dio Arhiva starinski spisa kod c. k. dalmatinskoga Namjestništva.

II. J. Alačević. Morejski rat od g. 1684—1699.

III. F. Divnić. Omegjašenje Dalmacije g. 1671. Stara stečevina.

IV. J. Alačević. Krize grada Makarske. I. Godina 1807.

Dio II. Sv. 2. Sadržaj:

I. E. Böttner. Arhiv. S. Dominika. Posebni dio Arhiva Starinski spisa kod c. k. dalmatinskoga Namjestništva.

II. J. Alačević. Morejski rat od g. 1684—1699.

III. F. Divnić. Omegjašenje Dalmacije g. 1671. Stara stečevina. Svršetak.

IV. J. Alačević. Krize grada Makarske. I. Godina 1807. Svršetak.

V. J. Alačević. Kapetan Marko Ponte. Cjelovito.

Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva. Uredjuje
1/r. Ivan pl. Bojničić Kninski. God. III. Svezak 3. i 4. Sadržaj:

Dr. Iv. pl. Bojničić. Izvorne plemićke diplome (litterae armales) u kr. zem. arkivu.

E. Lasevski. Tri priloga za povjest Kacijanerove vojne u Slavoniji g. 1597.

Dr. Dane Gruber. Iz starije hrvatske povjesti. (Svršetak).

Dr. Gavro Schwarz. Prilozi k povjesti Židova u Hrvatskoj u XVIII. stoljeću.

Dr. Ivan pl. Bojničić. Prilozi k povjesti Frankapana.

Dr. Mavro Wertner. Do sada nepoznata hrvatsko-šlezka bračna sveza.

Dr. Franjo Bučar. Širenje reformacije u Hrvatskoj.

Vjekoslav Klaić. Dubrovačka vlastela Žunjević u Senju i Vinodolu od g. 1477—1502.

Dr. Luka Jelić. Zadarski bilježnički arhiv. (Svršetak).

Svaštice: Vjekoslav Klaić. Dva priloga za povjest cisterčanskoga samostana u Topuskom. — L. Ivančan. Sibila Katarine Zrinske. — E. Laszowski. Sajamski privilegij za Desnić, Sopot, Sela i Mali Tabor od g. 1590. — Vj. Klaić ml., Ferdinand I. zalaže knezu Ivanu Karloviću Medvedgrad i Rakovac g. 1523. — E. Laszowski. Tito barun Karger. — Jul. Kempf, Kraljica Marija Terezija uređjuje pravoslavnom svećenstvu štolarinu. — Jul. Kempf, Parnica baruna Franje Trenka.

God. IV. Sv. 2. Sadržaj:

E. Laszowski. Prilog za povjest sajмова u Hrvatskoj i Slavoniji.

Dr. Stjepan Srkulj. Sa historičkoga kongresa 1900.

Dr. Luka Jelić. Acta Hieronymiana, quibus periodus antiquior (a. 1446—1497) historiae societatis et hospitii S. Hieronymi de Urbe illustratur.

Dr. Moritz Wertner. Glossen zu zwei kroatischen Urkunden.

Dr. I. Kršjavi. Ein Nachwort zu den Studien über die Historia Salonitana.

Dr. I. pl. Bojničić. Neizdane izprave o progону vještica u Hrvatskoj.

Vj. Klaić. Gradja za povjestnicu zagrebačkih biskupa od g. 1433. do 1466.

Svaštice: Vjekoslav Noršić. De fundatore Conventus Samobor. — Dr. Gavro Schwarz.

Židovi u Krajini. — Jul. Kempf, Daće za vojaku i utvrde gradova u požeškoj županiji g. 1745.

God. IV. Sv. 3. Sadržaj: *Dr. Ferdo Šišić.* Itinerarij Karla I. (1301—1342).

Dr. Karlo Horvat. Gradja za povjestnicu zagrebačkih biskupa od g. 1433. do 1466.

Ljud. Ivančan. Buna varaždinskoga generalata i pograničnih kmetova g. 1755.

E. Laszowski. Deset listina za povjest grada Križevaca od XV. do XVII. vijeka.

Dr. I. pl. Bojničić. Neizdane izprave o progону vještica u Hrvatskoj.

Spiro Brusina. Bibliografsko-statističke sitnice.

Dr. Gavro Schwarz. Prilozi k povjesti Židova u Hrvatskoj II.

Svaštice: Janko Barlè. Još nekoliko priloga k povjesti Židova u Hrvatskoj. — E. Laszowski.

Pruke zastave darovane Hrvatskoj po kraljici Mariji Tereziji.

God. IV. Svezak 4. Sadržaj:

Vladimir Mažuranić. Sbirka hrvatskih listina u Mažuranića.

Dr. Moris Wertner. Itinerarij kraljeva Stjepana V., Ladislava IV. i njihovih dostojanstvenika.

K. Šegvić. Na čemu se je osnivao primat spljetske crkve.

Ljud. Ivančan. Buna varaždinskoga generalata i pograničnih kmetova g. 1755.

E. Laszowski. Deset listina za povjest grada Križevaca od XV. do XVII. vijeka.

Svaštice: Dr. Moritz Wertner. Dodatci k itinerariju kralja Karla I.

Književnost za godine 1900, 1901 i 1902, referat Dr. F. pl. Šišića.

Godina V. (1903). Sv. 1. Sadržaj:

Dr. I. pl. Bojničić. Neizdane izprave o progону vještica u Hrvatskoj.

E. Laszowski. Nekoliko privatnih arkiva u Hrvatskoj.

Dr. Dane Gruber. Bertold Meranski, ban hrvatski i nadbiskup kaločki.

Dr. F. pl. Šišić. itinerari vladaoaca hrvatskih i ugarsko-hrvatskih od najstarijih vremena do Bele IV.¹

¹ Učeni g. dr. Šišić u tim itinerarima navodi i pod g. 839 „Curtis Sancti Martini“. Mislav knez dalmatinskih Hrvata. U bilježici k tomu dodaje (str. 44): „Ne može se još odrediti gdje je bio taj dvorac, ali pošto je Mislav dalm.-hrv. knez, a Neretljani u to doba imadu svoga, to je svakako Klaić pogriješio, kad to mjesto identifikuje s današnjim sv. Martinom na Braču, pošto je Brač tad bio neretljanski. Mletački pisac jasno kazuje, da je dužd Petar Tradonico najprije s Mislavom u Hrvatskoj, a onda s Družakom u Neretljanskoj zemlji (a tu se u prvom redu imaju na umu otoci), mir sklopio“. Pošto se Dr. Šišić nije obazro na naše nagadanje o tomu predmetu, koje je svakako temeljitije od prof. Klaićevog, mislimo da neće biti s gorega, ako mu ga ovdje prenesemo iz bilježke na Žlatovićevu razpravu „Topografske crtice o starohrvatskim županijama u Dalmaciji“ itd. („Starohrvatska Prosvjeta“ God. II. Br. 4, str. 218): „Ivan mletački kroničar pod god. 839 pripovieda, da je dužd Petar (Tradonik) te godine sklopio mir sa hrvatskim vladarom Mojslavom u mjestu, koje se zove „sancti Martini curtis“, t. j. dvor s. Martina, te, prešavši k neretvanskim otocima, da je sklopio savez s Družkom (Drossaico), vojvodom „Marianorum“. O Dvoru s. Martina piše Dr. Rački (Doc. VII str. 335), da mu je to mjesto nepoznata položaja, ali svakako da ima biti u Hrvatskoj pokraj mora. Prama otoku Braču, na poljičkoj morskoj obali izpod sela Podstrane, je na generalštabnoj karti zabilježena pokraj mora crkvice s. Martina, kojoj je ime Dr. Jelić na arkeološkoj karti Solina i okolice podcrtao erlijenom bojom u znak, da je sredovječna. Mislim svakako ob istoj crkvi „sancti Martini, que est sita in monte grasso“ je uspomena u opisu (g. 1080) zemalja što jih je Petar Črne darovao samostanu s. Petra u Selu (Doc. VII str. 133), jer je rt Mutogras-Montegrasso put jugoiztoka tek 1-5 km udaljen od crkvice s. Martina od Podstrane. Zato bi dobro bilo, da se pomnjom izpita rečena zlamenita crkvice i jezina okolica. S toga mjesta je mletački dužd najbolje mogao „pertransire“ „ad Narentanas insulas“. Ako je pak rečeni dužd sklopio savez sa Družkom morskim vojvodom na neretvanskim otocima, najvjerojatnije na Braču, to se razumije, da su Marijanci i Neretvani jedni te isti, a Mariana što i Pagania“. Uredništvo.

Dr. G. Šurmin i V. Klaić. Dvije hrvatske isprave XV. stoljeća.

Godina V. Sv. 2 i 3. Sadržaj:

Ljud. Ivančan. Iztraga proti buntovnim krajišnikom varaždinskoga generalata g. 1755.

Dr. Gavro Schwarz. Prilozi k povjesti židova u Hrvatskoj. Iz starina zagrebačke općine (1806—1845).

Dr. I. pl. Bojničić. Neizdane izprave o progonu vještica u Hrvatskoj.

Dr. Moritz Wertner. Itinerar kralja Ljudevita I.

Dr. Franjo Bučar. Hrvati u Wernigerodi za tridesetgodišnjega rata.

Dr. F. pl. Šišić. Hrvati na bečkom sveučilištu od g. 1453—1630.

Svaštice: *Dr. Moritz Wertner.* Izpravci k itineraru Stjepana V. i Ladislava IV. — *Dr. Karlo Horvat.* Barunska diploma Ivana Zakmarda, protonotara kraljevstva hrvatskoga. — *Jul. Kempf.* Nešto domaće gradje o putovanju cara Josipa II. kroz požešku županiju i grad Požegu. — *E. Laszowski.* Izprave kralja Ivana Zapolje od g. 1529. — *E. Laszowski.* Imanja požeške županije od vremena oslobođenja Slavonije do g. 1766. — Šajamski privilegij za Moravce. — Književnost za g. 1900, 1901 i 1902 od *F. pl. Šišića.*

Vjesnik hrvatskog arheološkoga društva. Nove Serije Sv. V. 1901. Urednik *Dr. Josip Brunšmid.* Sadržaj:

Dr. Josip Brunšmid. Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije. IV. — Groblje bronsanoga doba na Klacenicu kod Jablanca (kotar Senj). Povjest mjesta Jablanca. — Hrvatske razvaline I—III. — Nekoliko našašća novaca u Hrvatskoj i Slavoniji. XII—XV. — Nov ulomak grčkoga napisa iz Lumbarde na otoku Korčuli. — Predmeti halštatskoga doba iz grobova u Vranića gomili u Širokoj Kuli (kotar Gospić). — Stari utezi u narodnom muzeju u Zagrebu.

Dr. Josip Brunšmid i Jevremović Luka. Stari napisi iz okoline Požarevca u Srbiji.

Celestin Vjekoslav. Rimske svjetiljke iz Osieka.

Dr. Jelić Luka. Spomenici grada Nina.

Vjekoslav Klaić. Rimski zid od Rijeke do Prezida.

E. Laszowski. Dvije bilješke iz povijesti grada Zagreba u XVI. vijeku. — Draganičke zastave. — Prilog k hrvatskoj sfragistici. II.

Stj. Ostermann. Paleolitički čovjek i njegovi suvremenici iz diluvija u Krapini u Hrvatskoj. II.

Josip Purić. Prehistorijske naselbine iz okolice Erduta.

Izveštaj pete glavne skupštine „Bihaća“ hrvatskoga društva za istraživanje domaće povijesti, držane u Spljetu dne 27. prosinca 1898. Str. 193. — *Izveštaj predsjednika društva mons. Fr. Bulića o crkvi sv. Marije od Otoka i nadgrobnom napisu kraljice Jelene.* — *Zapisnik šeste glavne skupštine „Bihaća“, hrvatskoga društva za istraživanje domaće povijesti, držane u Spljetu 28. prosinca 1899.* — *Zapisnik sjednice upraviteljstva „Bihaća“, držane dne 11. prosinca 1900.*

Izveštaji muzejskih povjerenika i prijatelja. 1. *Jakov Bobinač u Jamarici.* — 2—5. *Mate Brajković u Prozoru kod Otočca.* — 6. *Luka Čosić u Bizovcu.* — 7—8. *Stjepan Gjijanović mladi u Šarengradu.* — 9—10. *Ferdo Hefelev u Sisku.* — 11—12. *Ignjat Jung u Mitrovici.* — 13. *Ivan Lončarić Papić mladi u Selcima Vinodolskim.* — 14. *Ante Poturičić u Surčinu.* — 15. *Đuro Rožić u Maji.* — 16. *Fran Šaban u Ogulinu.* — 17. *Cvjetko Vurster u Otočcu.*

Književne vijesti.

Inhalt: des „Vjesnik“ der kroatischen archaeologischen Gesellschaft in Agram. Neue Serie. Band V, 1901.

Verzeichniss der Abbildungen.

Predstavka hrvatskih historičara i arheologa u poslu sačuvanja sredovječnih utvrda oko stolne crkve zagrebačke.

Sveska VI. 1902. Sadržaj:

Dr. Josip Brunšmid. Colonia Aurelia Cibalae. — Vinkovci u staro doba. — Nahodaji bakrenoga doba iz Hrvatske i Slavonije i susjednih zemalja. — Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. V., XVI—XVII. — Prehistorijski predmeti iz srijemske županije. 1—4.

Vjekoslav Celestin. Epigrafski prilozi iz Murse.

Dr. Josip Florschütz. „Stridon i Zrin“. — Dodatak članku „Stridon i Zrin“.

Dr. Fran Gundrum. Latinski rukopis svećenika Dalmatinca iz petnaestog stoljeća.

Dr. Viktor Hofüller. Turački konjanik.

Ljudevit Ivančan. Crkva svih Sveti u Stenjevcu.

Dr. Luka Jelić. Spomenici grada Nina. III.

Vjekoslav Klaić. Grada za topografiju ličko-krbavske županije u srednjem vijeku.

E. Laszowski. Trg kod Ozlja. — Nekoliko bilježaka o crkvi B. D. M. u Žakanju.

Josip Purid. Prehistorijske naselbine u okolici Erduta

Ivještaji muzejskih povjerenika i prijatelja: 1. Baltazar Bažulčić u Nadkrižovljanima. — 2. Juraj Božičević u Ogulinu. — 3. Mate Brajković u Otošcu. — 4—6. Ferdo Hefele u Siaku. — 7—13. Ignjat Jung u Mitrovici. — 14—15. Valentin Jurić u Privlaci. — 16. Mijo Mutavdžić u Dubici. — 17. Đuro Panjković u Krbavici. — 18. Đuro Plašćević u Lovasu. — 19—29. Antun Poturičić u Surtčinu. — 30. Mirko Seljan u Bruselju. — 31. Ivan Skomerža u Crkvenici. — 32—36. Fran Šaban u Ogulinu. — 37. Roberto Turmayer u Sotinu. — 38.—39. Cvjetko Vurster u Otošcu. — 40—43. Ivan Žic u Polju.

Manje i književne vijesti.

Inhalt des „Vjesnik“ der Kroatischen archaologischen Gesellschaft in Agram. Neue Serie. — Band VI. 1902.

Verzeichniss der Abbildungen.

Članovi utemeljitelji hrvatskoga arheološkoga društva u Zagrebu.

E. Laasowski. *Hrvatske povjesne gradjevine.* Sa 10. svezkom dovršuje se I. knjiga tog djela sa 112 slika. Sadržaj joj je sljedeći: Slike I. knjige. Predgovor. Barilović (po R. Lopašiću). Blagaj na Korani (po R. Lopašiću). Bosiljevo (po R. Lopašiću). Brezovica. Brlog na Kupi. Cesargrad. Crikvenica. Dubovac (po R. Lopašiću). Erdut. Greben-grad. Gvozdansko. Hreljin. Illok. Jesenica. Kapelica mira u Karlovcima. Klokoč (po R. Lopašiću). Kostel. Kraljevica. Krapina (po Iv. Kukuljeviću). Kremen-grad (po R. Lopašiću). Krstinja (po R. Lopašiću). Novi Vinodolaki. Otmič-grad. Otočac. Pedalj-grad. Perušić. Podgorje. Turanj. Slavetić. Sisak (po Iv. Tkalčiću). Svetice (po R. Lopašiću). Tounj. Trsat (po Iv. Kukuljeviću i Jul. Jankoviću). Pretplata na II. knjigu bit će kao i za prvu 15 K.

Glasnik zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini. Urednik: Kosta Hörmann. XIII. 1901. 2 i 3. Sadržaj:¹

Dr. Čiro Truhelka. Državno i sudbeno ustrojstvo Bosne u doba prije Turaka.

Dr. Čiro Truhelka. Prehistorička sojenica u koritu Save kod Dónje Doline. (Sa 61 slikom u tekstu i 27 tabli).

Prof. Mil. M. Vukičević. Iz starih Srbulja.

Teodor Ippen. Nadgrobni spomenik kneza Karla Topije od Albanije. (Sa 2 slike u tekstu).

Alija Čatić. Bilješke o Koraju i Tutnjevcu. (Sa 5 slika u tekstu).

Dr. R. Münsterberg. Dva revidirana natpisa iz Soluna (Salonika). (Sa 2 slike u tekstu).

XIII. 1901. 4. Sadržaj:

Dr. Mavro Hernes (Hoernes). Srebrni pokladni nalazak iz Štrbaca u Bosni. (Sa 20 slika u tekstu).

Stjepan Beigl. Spisi grofa Marsiljija (Marsigli) u sveučilišnoj biblioteci u Bolonji (Bologna).

Teodor Ippen. Stare crkve i crkvene ruševine u Albaniji. (Sa 20 slika u tekstu).

Rudolf Münsterberg (Münsterberg). Tri antičke ukletne ploče. (Sa 3 slike u tekstu).

XIV. 1902. 1. Sadržaj:

Dr. Karlo Patsch. Pojedini nalazi iz rimskog doba. (Sa 24 slike u tekstu).

Dr. Čiro Truhelka. Sojenica u Dónjoj Dolini. (Sa 2 slike u tekstu i 8 tabli).

XIV. 1902. 2. Sadržaj:

Teodor Ippen. Historički gradovi u Albaniji. (Sa 29 slika u tekstu).

Vjekoslav Jelavić. Turska i Francuska u XVI. stoljeću.

Dr. Čiro Truhelka. Nalaz iz Vranjske. (Sa 9 slika u tekstu).

Vejsil Čurčić. Starine iz okoline Bos. Petrovca. (Sa 38 slika u tekstu).

Dr. Čiro Truhelka. Sojenice u Dónjoj Dolini. (Sa 13 slika u tekstu i 11 tabli).

XIV. 1902. 3 i 4. Sadržaj:

Dr. Karlo Patsch. Rimska mjesta u konjičkom kotaru. (Sa 25 slika u tekstu).

Dr. Ferdo pl. Šišić. Pad Mladena Šubića, bana hrvatskoga i bosanskoga.

Teodor Ippen. Pečatnik jedne već nestale biskupije u Albaniji. (Sa 1 slikom u tekstu).

Franjo Gente (Genthe). Sasko-poljska pukovnija Bošnjaka i holandski konjanici „Bošnjaci“. (Sa 3 slike u tekstu).

Dr. Karlo Patsch. Nahogjaji novaca. (Sa 3 slike u tekstu i 1 kartom).

Dr. Karlo Patsch. Prilog mitologiji Ilirije.

Dr. Čiro Truhelka. Sojenica u Dónjoj Dolini. (Sa 22 table).

XV. 1903. 1. Sadržaj:

Alfons Pavich pl. Pfautenthal. Prinosi povjesti Poljica. (Sa 14 slika u tekstu).

Dr. Čiro Truhelka. Sojenica u Dónjoj Dolini. (Sa 9 slika u tekstu i 1 tablom).

¹ Mi ovdje iznašamo samo popis povjestničkog i arheološkog gradiva „Glasnika“, u kojemu ima i zlaženitih prirodopisnih priloga, koje ne iznosimo. Op. Uredništva.

XV. 1908. 2. Sadržaj.

Dr. Ivan Nep. Woldrich. Fauna kičmenjaka iz sojenica u Dónjoj Dolini u Bosni. (Sa 3 table).

Alfons Pavich pl. Pfauenhal. Prinosi povjesti Poljica. (Sa 3 slike u tekstu).

Dr. Ferdo pl. Šišić. Studije iz bosanske historije.

Dr. Fran Milobar. Ban Kulin i njegovo doba.

Dr. Čiro Truhelka. Sojenica u Dónjoj Dolini. (Sa 1 slikom u tekstu i 3 table).

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje Anton Koblar.

Letnik XII. Sešitek 3. in 4. Vsebina:

Razprave.

1. *V. Steska.* Slike v ljubljanskih cerkvah okoli l. 1715.

2. *Dr. Fr. Kos.* Iz arhiva grofa Sig. Attemsa v Podgori.

3. *Franc Pokorn.* O jurisdikciji nad cerkvijo Matere božje na blejskem otoku in nad ondotno proštijo.

Slovstvo.

1. *V. Steska.* J. Z. Thalnitschers Antiquitates Labacenses. Anton v. Premerstein.

2. *V. Steska.* Duhovna bramba v štajerskem narečju.

3. *V. Steska.* Prevod Bellarminovega katekizma.

4. Kapela žalostne Matere božje v Središču in njen častni venec.

5. O zdravstvu staroga Zagreba.

Letnik XII. Sešitek V. Vsebina:

Razprave.

1. *Dr. Fr. Kos.* Iz arhiva grofa Sig. Attemsa v Podgori. (Dalje).

2. *M. Slekovec.* Dr. Jožef Ivan Knolc.

Mali zapiski.

1. *A. Koblar.* Francoska vlada in cerkvene zadeve v Iliriji.

Letnik XII. Sešitek 6. Vsebina.

Razprave.

1. *Dr. Fr. Kos.* Iz arhiva grofa Sig. Attemsa v Podgori. (Konec).

2. *M. Slekovec.* Dr. Jožef Ivan Knolc. (Konec).

Mali zapiski.

1. *A. Koblar.* Cehi v Kranju.

Nuovo Bullettino di archeologia cristiana. Redattori ordinari G. Bonavenia. — G. Gatti. — R. Kanzler. — O. Marucchi. — G. Wilpert. Direttore speciale O. Marucchi

Anno VIII. No 3—4. Indice:

P. Orsi. Miscellanea cristiana Sicula.

A. Colasanti. Nuovi riscontri su la „Dalmatica Vaticana“. (Tav. VIII—IX).

O. Marucchi. La scultura nuziale cristiana di Villa Albani. (Tav. X).

O. Marucchi. Di un frammento di condottura antica con il nome di un Papa.

A. Toulotte. Le culte des Saints Sébastien, Laurent, Hippolyte, etc. aux V-e et VI-e siècles, dans les provinces africaines.

A. Toulotte. Le culte de Saint Etienne en Afrique et à Rome.

O. Marucchi. Nuovi scavi e nuovi studi nel Cimitero di Priscilla.

Notizie. Fr. Bulić. Scoperte in Dalmazia. — Ripostiglio trovato a Narona.

P. Le Clercq. Scoperte a Cartagine.

G. Gatti. Roma. Scavi e lavori nelle Catacombe romane. — Scoperta di altre gallerie eimateriali cristiane sotto il Gianicolo. — Scoperta di gallerie cimiteriali sulla via Nomentana.

O. Marucchi. Catacombe di S. Vittorino in Amiterno presso Aquila. — Dono di un pregevole cimelio al museo sacro della Biblioteca vaticana.

Annunzi di recenti pubblicazioni.

Nota bibliografica. P. Franchi de' Cavalieri. Un ultima parola sulla lettera di Paenosiris.

Atti del II Congresso internazionale di archeologia cristiana tenuto in Roma nell' Aprile 1900. Dissertazioni lette o presentate e resoconto di tutte le sedute. Roma. Libreria Spithöver. 1902. Izašla su u toj knjizi u 442 str. u 4-i. Djela II. Kongresa međunarodnoga kršćanske arheologije, obdržavanog u Rimu u travnju 1900 godine, na kojemu su sudjelovali naši prof. Dn. Fr. Bulić i Frano Radić, na kojemu je predao svoju razpravu prof. Dr. Luka Jelić, a prisustvovala su još druga četiri Hrvata iz Dalmacije. Ta knjiga donasa prilog prof. Dra. Jelića pod naslovom: „Le memorie romane di S. Cirillo, apostolo degli Slavi“. Str. 35-41, te onaj našega urednika F. Radića

„La basilica prisco-medioevale di Koljane“ (Dalmazia) str. 367—377 sa slikama, koje su već bile tiskane u ovom časopisu.¹ Naš je urednik onom opisu ostanaka koljanske bazilike dodao bio i razmatranja o hrvatsko-bizantinskom slogu pod naslovom: „Considerazioni sullo stile dei monumenti croati del prisco medio evo“, zaključivši svoju razpravu ovim riečima: „Per ora mi basti di richiamare l' attenzione dei dotti sopra i monumenti della coltura croata, e di avere iniziato lo studio di questi, che, senza dubbio, dovrà decidere di molto nella spiegazione dell' origine, del corso e dello sviluppo dall' arte bizantina fra i Croati ed i popoli limitrofi dell' Italia. All' ipotetica denominazione di stile longobardo, voglio limitarmi ad aver contrapposto l' appoggio a quella di italo-bisantino per l' Italia nel IX secolo, e sollevato quella di croato-bisantino, per i paesi croati dell' Austria-Ungheria, e particolarmente della Dalmazia“.

¹ „Starohrvatska Prosvjeta“. God. V., sv. 3 i 4, str. 107—123.

Uredništvo.

Razne viesti.

Starohrvatska bazilika u Plavnu. Ove godine je naše društvo pod upravom neumornog svojeg predsjednika O. L. Maruna preduzelo sistematsko izkopavanje ruševina stare crkve u Plavnu, na sjever Knina. Izkopavanje je dovršeno, te će se postignuti uspjesi čim prije objelodaniti. Šteta, što se ni na tom mjestu nije našao nijedan cjeloviti nadpis uz mnogobrojne uresne i nadpisne ulomke.

Nastavak izkopavanja u Podgradju (Asserla) kod Benkovca. Ovih su dana nastavljena starinarska izkopavanja u Podgradju. Istima prisustvuje i predsjednik našega društva, te nastoji, da hrvatske starine, koje se nahode među staro-rimskima, budu spašene i sahranjene u našem „Prvom Muzeju hrvatskih spomenika“.

Kongres slavista u Petrogradu. U kolovozu ili rujnu g. 1904, kako je odlučeno na sastanku slavista u Petrogradu, u dvorani ruske carske akademije nauka, dne 23. travnja t. g., obdržavat će se u Petrogradu kongres slavista. Počastnim predsjednicima budućeg kongresa izabrani su: profesor Boduen de Kurtene u Petrogradu, prof. Drinov u Harkovu, prof. Kočubinskij u Odesi, prof. Florinskij u Kijevu i srbski poslanik Stojan Novaković. Predsjednicima kongresa izabrani su: I. V. Jagić, V. I. Lamanskij i A. N. Pypin, a tajnikom docenat Jastrebov. Na to je Jagić priobćio, da je pripralni odbor odlučio razdijeliti rad sastanka na šest odsjeka: 1. za organizaciju kongresa slavista, 2. za slavensku enciklopediju, 3. za crkveno-slavenski rječnik, 4. za slavensku bibliografiju, 5. za izdavanje crkveno-slavenskih spomenika, 6. za slavensku književnost. Iz govora Jagićeva razabiremo, da će najpreča zadaća kongresa biti: da riješi pitanje o izdavanju slavenske enciklopedije, komparativne gramatike slavenskih jezika, komparativnog ili etimološkog rječnika slavenskog, slavenskih staro-crkvenih spomenika, slavenske paleografije. Uz to će imati da izradi program za sabiranje dijalektološkog, etnografskog, arheološkog gradiva, za izdavanje etnografskih i dijalektoloških karata slavenskih zemalja i naroda, za objasnjivanje slavenskih spomenika i popisivanje starih rukopisa u raznim arhivima i sbirkama, za povjerenstva glede proučavanja slavenskih naroda, za središnju sbirku i knjižnicu slavenskih djela i znamenitosti, za poboljšanje naučnoga saobraćaja među slavenskim učenjacima, za izdanje gradiva o naglasku u čakavskom narječju.

Osim toga na sjednicama kongresa pretresat će se pitanja: o slavenskim elementima u njemačkom jeziku, o gotskim elementima u slavenskim jezicima, o zadaćama slavenske historiografije, o uplivu Vizanta, Italije i Njemačke na državni i društveni život Slavena, o paralelnim pojavama u političkom, crkvenom i društvenom životu slavenskih plemena, o uplivu pisane književnosti na narodnu književnost Slavena, o narodnom elementu u književnostima slavenskim, o porietlu ruskoga i jugoslavenskog epa, o narodnim i inostranim elementima u slavenskoj umjetnosti itd. Razprave i referati budućega kongresa čitat će se na svim slavenskim jezicima.

Florinskij zove budući kongres međjunarodnim kongresom slavenskih jezikoslovaca i povjestničara.

Akademičar A. A. Šahmatov govorio je o izdanju slavenske enciklopedije, koja ima biti zbirka ciele slavenske nauke, naročito preglednih rasprava o književnosti, povjesti, jeziku i starinama svih slavenskih naroda. Drugi odsjek kongresa ima da izradi program za tu enciklopediju, koju bi izdala ruska akademija nauka. Povala se i rieč o izdanju crkveno-slavenskog rječnika i slavenske bibliografije, crkveno-slavenskih spomenika.

Na taj kongres će se pozvati ne samo slavenske učenjake, nego i pojedina lica, učena društva i državne zavode, koji su u savezu sa kojom granom slavenske nauke.

Osnovat će se posebni odbori ne samo u Rusiji, nego i u drugim slavenskim zemljama za priprave k tomu kongresu. Učestnici kongresa dobit će polakšice u vožnji na ruskim željeznicama, a možda i besplatne stanove u Petrogradu. Što se tiče slavenske enciklopedije, akademik Jagić bi želio, da se izdanje enciklopedije riješi i prije kongresa, pa misli, da bi se do toga vremena mogao izdati jedan svezak enciklopedije. Program enciklopedije: Jezik u prošlosti i sadašnjosti, književnost, umjetnost, povjest prosvjete i etnografija — sve treba da bude naučno obradjeno u toj enciklopediji, a uz to i nauke, koje su u svezi s ovim granama, kao slavenska antologija, fiziologija glasova, leksikologija, po-

litička povjest slavenskih naroda, dialektologija, pravni običaji i dr. Tiskat će se enciklopedija na ruskom jeziku, s tim dodatkom, da će se pojedine razprave izdati posebno na jeziku njihovih pisaca.

Starinska crkva sa glagolskim napisima.¹ Piše nam iz Pazina rodoljub: Jedno $\frac{3}{4}$ sata cestom iz Pazina što vodi u Poreč-Motovun, diže se selo Beram, stari gradić poznat još u vrijeme Rimljana pod imenom „Vermum“. Jedno 10 časova u malenoj uvali prema sjeveru Berma stoji još i danas crkvice Bl. dj. Marije, ili zvana još i „majka Božja na Stenah“. Starodavna je to crkvice, ali od velike znamenitosti za nas Hrvate osobito u ovo vrijeme, gdje se podigla tolika hajka na naš jezik u crkvi, na našu svetinju — glagolicu.

Ta je crkvice sazidana iz četverouglastog kamena, a iz nutra su zidovi cementirani, ili njekom sastavinom ožbukani, koja, premda potječe od davnih vremena, još se i danas drži, te izgleda kako kamen. Ali osobita je rietkost, što su svi zidovi puni raznih slika, što prikazuju razne zgone sv. pisma u bizantinskom slogu i u raznim bojama. (Osobito interes pobudjuje slika „ples smrti“). Rijedak je to slog, što se tu nalazi; bit će to baš hrvatsko-narodni slog, kako se opaža i po raznim hrvatskim spomenicima, koji su se našli. Nu med slikama ima sva sila potpisa, izreka, godina i to sve pisano glagolski. Radi toga morao bi se onamo podati jedan naš strukovnjak, da iz tih rečenica, potpisa i godina riješi možda veliku zagonetku: kako je bila po cijeloj Istri poznata i rabljena glagolica, još prije, nego se znalo za naše današnje latinizatore. Predaja postoji, da to bijaše zavjetna crkvice, pa da su onamo hodočastili iz svih strana Istre, te onda bilježili godine, imena i molbe na dotičnom zidu.

Toliko evo ovim upozorujemo naše strukovnjake, možda bi se koji našao, da ispita dotične slike riješi silni broj potpisa i drugo.

¹ „Obzor“ dneva 3 sv. 1902. Br. 102.

Uredništvo.

Izplatiše članarinu sve do svrhe godine 1902.:

P. n. gospoda: dr. Josip Lončarić, Gjuro Bezuk, Ivan Pliverić, dr. Feliks Suk, dr. Josip Pliverić, dr. Josip Šilović, dr. Milivoj Maurović, Vladimir Mazuranić, Milan Lenuci, Stjepan Pliverić, Antun Starec, Lovro Radičević, dr. Dinko Premuš, dr. Ljudevit Andrassy, dr. Dragutin Goldman, dr. Nikola Tomasić, (svi navedeni zauzimanjem dra. Jos. Pliverića), dr. Ivan Kukolić, Gjuro Crnadak, Franjo Arnold, dr. Albert Predoević, Ilija Kukić, dr. Gustav Baron, dr. Karlo Horvat, Pajo Leber, Ženski licej, dr. Stjepan Boroša, Mato Stunković. Svi u Zagrebu. — Božo Ratković, Gospić. — Ravnateljstvo kr. gimnazije, Vinkovci. — Dujo Perpić, Prag. — Tomo Brajković, Zadar. — Vicko Premuda, Lošinj. — Gjuro Šimončić, Gradec. — Mato Ostojić, Povelje. — Gjuro Fridrich, Karlovac. — O. Mato Šimić, Metković. — O. Miho Bronić, Karin. — Vladoje Lončarek, Čazma. — Ivan Božić, Mokošica. — O. Vicko Sisarić, Vrgorac. — Don Mato Ivanković, Ervenik. — B. Šulentić, Bos. Novi. — Kr. velika gimnazija, Šušak. — Pavao Šimeta, Kaštel Stari. — Vicko Škarpa, Zaton. — Dr. Mate Juraković, Makarska. — Dr. Josip Smodlaka, Split. — Hrvatski Sokol, Komiza. — Ivan Rukavina, Jaroslav. — Petar pop Gabrić, Rogotin. — O. Miho Kotoraš, Imotski. — Gjuro barun Vranyczany, Rieka. — Frano pop Binicki, Innsbruck. — Vladimir pl. Šimić, Krapina. — Pavao grof Pejačević, Podgorač. — Ljudevit Sova, Samobor. — Dr. Andrija Peršić, Gjurgjevac. — Nikola pop Batišić, Zadar. — Ante Jagić, Arbanasi. — Dr. Josip Mladinov, Imotski. — Dr. Blaž Arneri, Korčula. — Gabro Babić, Djakovo. — Josip Banješ, Gjurgjevac. — Petar pop Zlatar, D. Humac. — Čitaonica, Županja. — Marko Ivanov Stojić, Šibenik. — Don Mate Nekić, Zadar. — Tomo Dragičević, Žepče. — O. Petar Plepel, Suhidolac. — O. Pavao Perišić, Mirlović.

Do svrhe godine 1903.:

Dr. Petar Marjanović, Šimanovci. — O. Krsto Maretić i o. Šimun Slavica, Oklaje.

Izplatiše utemeljiteljnu članarinu:

Milutin Barač, Rieka.

Pokloniše milodare:

Dr. Vinko Vitezić, Krk, K 100. — Ante Jagić, Arbanasi, K 5. — Marko pop Sikirica K 5. — Adolf Čekada, Zadar, K 10. — Karlo Buj, Split, K 10. — Franjo Petrić, Rieka, K 10. — Franjo Posavac, Zemun, K 6. — Sakupljeno prigodom krštenja sina Ive Antiniola, u Hrvatcima, K 10. — Isto pri vjenčanju Vlade Jušića, u Oklaju, K 26·20.

(Biti će nastavljeno.)

